नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ।

आनन्द भूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

'मज्झिमनिकाय' नेपाली संस्करण विमोचन गर्नुहुँदै सम्माननीय प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइराला साथमा संस्कृति मन्त्री र स्वास्थ्य राज्यमन्त्री ।

वर्ष २८

अंक १२

ने. सं. ११२१ ल्हुतिपुन्हि
वि. सं २०५७ चैत्रपूर्णिमा

बु. सं. २५४४

A. D. 2001April.

"आनन्दभूमि"को नियम

१. 'आनन्दभूमि' आनन्दकुटी विहार गुठीको मासिक मुखपत्र हो। 'आनन्दभूमि' प्रत्येक पूर्णिमामा निस्कन्छ ।

२. यसको वार्षिक शुल्क ६०।- एकप्रति ६।- आजीवन १०००।-जुन महिनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ ।

३. बुद्ध-धर्मसम्बन्धी लेखमात्र यसमा छापिनेछ ।

४. कुनै लेखकद्वारा प्रकट भएको विचारको उत्तरदायी सम्पादकमण्डल हुने छैन ।

५. प्रबन्धसम्बन्धी पत्रव्यवहार र चन्दा व्यवस्थापकको नाममा पठाउनुपर्छ । पत्र व्यवहार गर्दाखेरि आफ्नो ग्राहक संख्या, पूरा नाम ठेगाना राम्रोसित लेखी पठाउनुपर्छ ।

६. पत्रिका नलिने भएको खण्डमा वा आफ्नो ठेगाना हेरफेर गर्नुपरेमा एक महिना अगाडि नै व्यवस्थापकलाई सुनचा दिइनुपर्छ ।

७. कुनै पनि रचना प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमा नै रहने छ ।

८ आफ्नो रचना पठाउँदा एकतर्फिमात्र स्पष्ट अक्षरमा लेखिएको हुनुपर्छ ।

९. बौद्ध गतिविधिसम्बन्धी समाचार पठाउँदा छोटो, उपलब्धिपूर्ण कुरामात्र उल्लेख पठाउनुहुन अनुरोध छ । प्रत्येक औंसीपछि पठाइएको समाचार पछिल्लो अंकमा मात्र राख्न सकिनेछ ।

विषय-सूचि

१. बुद्ध वचन	-		१
२. सम्पादकीय	-		२
३. साकेत जातक	-	आचार्य भिक्षु अमृतानन्द	३
४. नुग: द्यो	-	प्राणदेवी श्रेष्ठाचार्य	४
५. मेरो दृष्टिमा मज्झिमनिकाय	-	आर.बि.वन्द्य	५
६. प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइलाद्वारा.....	-		७
७. मनको राजा	-	अनु. दिव्यरत्न तुलाधर	७
८. मज्झिमनिकायको नेपाली.....	-	डा. जयराज आचार्य	८
९. चार आर्यसत्य	-	दोलेन्द्ररत्न शाक्य	९
१०. श्रीपाद पर्व:	-	बुद्धरत्न शाक्य 'क'	११
११. के प्राचीन खिष्टानधर्म	-	एन. एस.चन्द्रमौली	१२
१२. लुम्बिनी चैत्रपूर्णिमा	-	लोकदर्शन वज्राचार्य	१४
१३..बुद्धधर्म व मेमेगु धर्म	-	भिक्षु बेल्लनविल विमलरतन	१६
१४. World Fellowship of Buddhists	-		२१
१५. Amirul Mominum Mullah Moahmmad Omar	-		२२
१६. Taliban step further into international isolation	-		२३
१७. Destruction of statues irk Nepal	-		२३
१८. बौद्ध गतिविधि	-		२४

वीर-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय
मावहाल, ललितपुर,
नेपाल।

आनन्दभूमि

(नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका)

वर्ष २८ - अङ्क १२ - बु. सं. २५४४ - चैत्रपूर्णिमा

सम्पादन सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप
सुवर्ण शाक्य

सम्पादक/ कम्प्यूटर सेटिङ्ग
भिक्षु पञ्ञामूर्ति

सहयोगी
श्रा. प्रज्ञारत्न

व्यवस्थापक
भिक्षु धर्ममूर्ति

व्यवस्थापन सहयोगी
श्रा. शासनरतन

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी
स्वयम्भू
फोन. नं. २७१४२०

कार्यालय
आनन्दकुटी विहार
स्वयम्भू, काठमाडौं
पोष्टबक्स नं. ३००७
फोन नं. २७१४२०

इत्थिधुत्तो सुराधुत्तो - अक्ख धुत्तो च यो नरो ।
लद्धं लद्धं विनासेति - तं पराभवतो मुखं ॥

जो स्त्रीको पछि-पछि लाग्दै हिंड्छ, जो जंड्याहा भई बस्छ तथा जुवाडे भई बस्छ, जसले आफ्नो आम्दानी नाश गर्दै सक्याउंछ । त्यो उसको पतनको कारण हुनेछ ।

वार्षिक शुल्क रू. ६०।- आजीवन शुल्क रू. १,०००।- एक प्रतिको रू. ६।-

मुद्रक - बी. एस्. प्रिण्टिङ्ग प्रेस, लगन दलाछि, यें ।

सम्पादकीय-

आनन्दभूमिको अपील

संसार अनित्य । नित्य भनेको केही छैन । जुन अनित्य हो त्यही दुःख हो । दुःख हामीलाई मात्रै हैन जो कोहीलाई पनि मन पर्दैन । मन नपरीकन भए पनि अँगाल्नुपर्ने, भोग्नुपर्ने दुःखयुक्त यो हाम्रो शरीर-पञ्चस्कन्धयुक्त देहलाई हामीले 'म, मेरो' आदि भनी पिल्सिरहेका हुन्छौं ? साच्चैं भन्ने हो भने आफूले आफैलाई प्रश्न गरी हेरौं, खैं, कहाँ छ- 'म' के हो 'मेरो' भन्ने वस्तु ? वास्तवमा विपरिणाम धर्मस्वभाव अनुसार क्षण क्षण, पल पलमा परिवर्तन भैरहने र त्यसरी रूप फेरिएर अन्तमा मलमूत्र आदि भई जाने तत्त्वहरूको संग्रह-यो हाम्रो शरीर= पञ्चस्कन्धयुक्त देह । यसैलाई आज हामीले 'हाम्रो' भनी ग्रहण गरिरहेकाछौं । उपादानमा हामी टाँसिरहेछौं । यी सबैकुरा हुनुमा पनि हेतु छ । हेतुकै कारणले यी सबै भैरहेछन् । हेतुको प्रत्ययद्वारा मन, विज्ञान, संस्कार, भव, जाति, जरामरण आदिमा घुमफिर गरिरहेछौं । त्यस्को निर्मूल गरी सम्पूर्ण दुःखको हेतु क्षय गर्ने तर्फ हामी अग्रसर भै लागिपर्नु पर्छ । तब त निर्वाण साक्षात्कार गर्न सकिने हेतु बन्न जानेछ । त्यसैलाई अविद्या निर्मूल पार्ने बाटो भनिंदो हुन् ।

यस्ता सम्पूर्ण कार्यको प्रारम्भिक चरण हामीले बाल्यकालदेखि नै थाल्दै आएको खण्डमा पछि गएर निर्वाणत्व प्राप्तिको हेतु बन्न जान सकिन्छ भन्ने हामीलाई लागेको छ । त्यसनिम्ति बुद्धद्वारा देशित शिक्षा दिलाउनु पऱ्यो । त्यस्तो शिक्षा भनेको परियत्ति शिक्षा नै हुन सकिन्छ र त्यो शिक्षा दिने कार्य अखिल नेपाल भिक्षु महासंघले गर्दै अएको छ । जसमा श्रद्धेय बुद्धघोष महास्थविर प्रमुख भिक्षु, अनगारिका तथा अन्य उपासकउपासिकाहरू लागिपरेका छन् भने अनगारिकाहरूमा पनि विशेषत: दिवंगत सुशीला अय्याबाट विशेष योगदान गर्नु भएको कुरा विज्ञ पाठकवर्गलाई ज्ञात भएकै कुरा हुन् । वहाँ आज हाम्रो सामु हुनुहुन्न । गत फागुन मैन्हामा दिवंगत हुनु भयो । वहाँलाई निर्वाण हेतु प्राप्त हुनेछ भन्ने कुरामा हामीलाई विश्वास लागेको छ । यद्यपि-हामीलाई केही क्षण दुःखद् अनुभूतिले ग्रष्ट बनाएको छ । सम्पूर्ण बौद्ध जगत् स्तब्ध भएको छ ।

दुःखलाई बोकिराखेको पञ्चस्कन्ध विनाश भयो । जुन आफ्नो भन्ने केही छैन त्यो त कसैको पनि हैन । अनात्म हुन् । अनात्म जुन छ त्यो नाश हुने नै हैन र पनि आज हामी सामु भौतिक देहधारी नामरूप जुन छ- सुशिला अय्यारूपी । त्यस्ले गर्ने कार्य पनि आज विनष्ट भयो । अब वहाँद्वारा कृत्यकार्य त्यो नाउँको व्यक्तिले गर्न त आईदैन नै । तैपनि त्यो प्रवाह नरोक्नु र, प्रवाहित भैरहनु भनेकै हाम्रोनिम्ति ठूलो कुरा हो जनु वहाँले गरेर जानुभएको थियो । त्यसैले- सुशिला अय्याको संस्मरणमा केही गर्नु भनेकै बुद्धद्वारा देशित धर्मलाई अभिवृद्धितर्फ लाने कार्य हुन् । तसर्थ सम्पूर्ण मानव जगतलाई यसतर्फ अग्रसर हुन आनन्दभूमि परिवार अपील गर्दछ ।

श्री-पूर्ण पुस्तक संग्रहालय
संग्रहालय, ललितपुर,
नेपाल।

साकेत जातक

– आचार्य भिक्षु अमृतानन्द

"यस्मिं मनो निविसतीति...[१]" भन्ने यो गाथा साकेत नजिकको अञ्जन वनमा बसिरहनुभएका शास्ताले एक ब्राह्मणको कारणमा बताउनुभएको हो ।

वर्तमान कथा

एकदिन भिक्षुसंघको साथमा भगवान् साकेत[२] नगरतिर जाँदै हुनुहुन्थ्यो । त्यसबखत एकजना सोही नगरवासी बुढा ब्राह्मण साकेत नगरबाट बाहिर जाँदा उनले नगरद्वारनिर दशबललाई देखे । अनि वहाँको पाउ समाती "तात ! वृद्ध अवस्थामा पुगेका आमाबाबुहरूलाई छोराले सेवा गर्नुपर्छ होइन ? किन अहिलेसम्म हामीलाई भेट नदिएको ? मैले त देखें अब आमालाई पनि हेर्न जाऊँ" भनी शास्तालाई ब्राह्मणले आपनो घर लगे । अनि त्यहाँ जानुभई भिक्षुसंघसहित बिछ्याइराखेको आसनमा बस्नुभयो । ब्राह्मणी पनि आई शास्ताको पाउमा परी" तात ! अहिलेसम्म कहाँ गएका थियौ ? बृद्ध भएका आमाबाबुहरूलाई सेवा गर्नुपर्छ होइन ?" भन्दै रुन थालिन् । "आऊ, दाइलाई वन्दना गर" भनी छोराछोरीलाई पनि वन्दना गर्न लगाइन् । अनि सन्तुष्ट भई दुबैजनाले महादान दिए । भोजनकृत्य समाप्त भएपछि शास्ताले ती दुबैजनालाई जरासूत्रको[३] उपदेश दिनुभयो । सूत्रको अवशानमा दुबैजना अनागामीफलमा[४] प्रतिष्ठित भए । त्यसपछि शास्ता आसनबाट उठी अञ्जन बनमै फर्केर जानुभयो । अनि धर्मसभामा बसिरहेका भिक्षुहरूले कुरा उठाए –"आवुसो ! तथागतका पिता शुद्धोदन र माता महामाया हुन् भन्ने कुरा ब्राह्मणलाई थाहा छ तैपनि ब्राह्मणीको साथसाथै ब्राह्मणले पनि तपाईंलाई 'हाम्रो छोरा हुन्' भन्छन् । तपाईंले पनि त्यो स्वीकार गर्नुभयो । यसको कारण के हो ?"

यो कुरा सुनी शास्ताले "भिक्षु हो ! ती दुबैजनाले आपनो पुत्रलाई नै पुत्र भनेका हुन्" भन्नुहुँदै पूर्वजन्मको कुरा बताउनुभयो[५] ।

---

१. जा. पा. I. पृ. १७: साकेतजातकं, नं. ६८, अ. क. I-II. पृ. २२७.

२. यो साकेत भन्ने नगर कसरी बन्यो र यो नगर कहाँनिर पर्छ भन्ने बारेमा लेखकको बु. म. I. पृ. २२: विशाखा महाउपासिकाको कथामा हेर्नू ।

३. यो सुत्र सुत्त. नि. पा. पृ. ३९३: अट्ठकवग्गो चतुत्थमा छ ।

४ अनागामीफल भनेको पुनः मनुष्यलोकमा जन्मनु नपर्ने । यस विषयमा लेखकको बु. गृ. भा–१. १०० र २७४ मा हेर्नू ।

५. यस जातकमा उल्लेख भएको संक्षेप वर्तमान कथा र धम्मपदट्ठकथाको कोधवग्गको, साकेत ब्राह्मणकथा पृ.४८८ मा उल्लेख भएको वर्तमान कथामा केही फरक देखिन्छ ।

धम्मपदट्ठकथामा उल्लेख भएको साकेत ब्राह्मणको कथामा चाहिं तीन महीनासम्म भगवान् तिनीहरूको आश्रय लिई अञ्जन बनमा बस्नुभएको थियो । तथा उनीहरू दुवैजना अरहत् भई परिनिर्वाण भएपछि उनीहरूको दाहसंस्कार गर्ने ठाउँमा पाँचसय भिक्षुहरूका साथ भगवान् आदाहन स्थानमा जानुभएको थियो ।

"बुद्ध भगवान्का आमाबाबुहरू परिनिर्वाण भए" भन्दै महाजनहरू पनि आदाहन स्थलमा गए । अनि महाजनहरूले भगवान्लाई "भन्ते ! आमाबाबुहरू खसे भनेर चिन्ता नगर्नुहोस्" भनी सम्झाउन थाले भगवान्ले पनि यसको प्रतिक्षेप नगरी परिषद्को आसय बुझ्दै अवस्थाअनुसार धर्मोपदेश दिँदै जरासूत्रको कुरा सुनाउनुभयो भनी उल्लेख भएको छ र उपदेशको अन्त्यमा चौरासीहजार प्राणीहरूले धर्मावबोध गरे भन्ने कुरा पनि उल्लेख भएको पाइन्छ ।

भिक्षुहरूले ब्राह्मण र ब्राह्मणीहरू परिनिर्वाण भएको कुरा नबुझ्दै "भन्ते ! तिनीहरूको के अभिसम्पराय भयो होला ?" भनी सोद्धा भगवान्ले "उनीहरू परिनिर्वाण भइसकेको हुँदा उनीहरूको कुनै अभिसम्पराय छैन" भनी भन्नुभयो र यस्ता पुरुषहरू अच्युत अमृत-महानिर्वाणमा नै पुग्छन् भन्नुहुँदै धम्मपदको "अहिंसका ये मुनयो..." भन्ने गाथा

अतीत कथा

"भिक्षु हो ! यी ब्राह्मण पूर्वजन्ममा निरन्तर पाँचसय जन्मसम्म मेरा पिता, पाँचसय जन्मसम्म कान्छाबाबु र पाँचसय जन्मसम्म ठूलोबुबा भएका थिए । यी ब्राह्मणी पनि निरन्तर पाँचसय जन्मसम्म आमा, पाँचसय जन्मसम्म सानीआमा र पाँचसय जन्मसम्म ठूलीआमा भएकी थिइन् । यसरी डेढहजार वर्षसम्म ब्राह्मणको हातबाट र डेढहजार वर्षसम्म ब्राह्मणीको हातबाट म हुर्केको थिएँ" भन्नुहुँदै तीनहजार जन्म-सम्मका कुराहरू बताउनुभयो[६] ।

अनि अभिसम्बुद्ध भइसक्नुभएपछि यो गाथा भन्नुभएको हो –

"यस्मिं मनो निविसति चित्तंवापि पसीदति ।
अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिं पि विस्से'ति ।।"

अर्थ–

"जसमा मन बस्छ र चित्त पनि प्रसन्न हुन्छ त्यस्ता पहिले कहिल्यै नदेखेका पुरुषमा पनि विश्वास हुन जान्छ ।"

यसरी शास्ताले यो धर्मोपदेश बताउनुभई प्रसंग मिलाई जातक समाधान गर्नुभयो ।

"त्यस बखतका ब्राह्मण र ब्राह्मणी यिनीहरू नै थिए र यिनीहरूको पुत्र पनि म नै थिएँ" भनी भन्नुभयो ।

> अरूहरूले निन्दा गर्दैमा हीन हुने हो भने त कुनै पनि मत श्रेष्ठ हुने छैन । सबैले आआफ्नो मत ठीक र अन्य मत हीन भन्दछन् ।
>
> – महावियूह सूत्र

भन्नुभयो । धम्म. प. अ. क. पृ. ४८९; साकेतब्राह्मणस्सवत्थु ।

६. यस्तै प्रकारका कुरा नकुलपिता गृहपतिको बारेमा पनि बताउनुभएको छ । हेर्नू लेखकको बु. गृ. भा-१, पृ.४१३ देखि ।

नुगः द्यो

– प्राणदेवी श्रेष्ठाचार्य

प्राणीत मध्यय्
न्ह्यपुं ज्या बी फुपिं ञ्ही मनू
ख्वीप्यंगू बुद्धिं यानागु ज्या
छगू हे बुद्धि मदय्काः

ख्वालय् ग्याःगु भाव वयेकाः
दोषि थहरय् याकेगु बानि
थ्व क्वपुंगु बानि छाय् वयाच्वंगु
वात्तुवालाः बिचाः यानां

ज्ञान छगू लू थें वल
सुनानं छुं हे मधाःसां थाराक्क न्हुइकीम्ह
भारा भारा नुगलय् दाः वयाच्वनीम्ह
तय्मते वांछ्व ल्यहँथनाः उम्ह नुगःद्योःयात ।

☼ बौद्ध ऋण्डा सर्वप्रथम सन् १८८५ मा अमेरिकाको हेनरी स्टील वल्कटले बनाएको थियो ।

☼ बौद्ध ऋण्डामा ५ रंगहरू हुन्छन्, जसको अर्थ यसप्रकार छ–

क. नील (=नीलो) –आकाश जस्तै निर्मल बुद्धको केश

ख. पीत (=पहेंलो) –बुद्धको छाला (र चीवर)

ग. लोहित (=रातो) –बुद्धको रगत

घ. ओदात (=सेतो) –बुद्धको दाँत

ङ. मंजेट्ठ (=कलेजी)–बुद्धको कलेजो (कसै कसैले चाहिं मंजेट्ठको अर्थ गुलावी रंग पनि भन्नेगर्छन्)

मेरो दृष्टिमा मज्झिमनिकाय

- आर. बि. वन्द्य

नेपालमा जन्मनुभई विश्व वन्द्य हुनुभएका भगवान् बुद्धका सदुपदेशहरूको संग्रह त्रिपिटक अन्तर्गत सूत्रपिटकको दोस्रो ग्रन्थ मज्झिमनिकायको नेपाली भाषानुवाद पुस्तकको रूपमा प्रकाशित हुनु अत्यन्त महत्त्वपूर्ण छ ।

विज्ञान र प्रविधिको द्रुततर विकासको कारण आज हाम्रो विश्वले एउटा विश्वग्रामको रूप लिई सकेको छ । सञ्चार र पर्यटनका क्षेत्रमा भएको प्रगतिले गर्दा नेपालको सम्बन्ध पनि आज विश्वभरि नै फैलिरहेको छ । विश्व सञ्चारको यो युगमा भगवान् बुद्धको जन्म भएको हाम्रो देश नेपालबाट पनि बुद्धधर्मको शान्ति र कल्याणको सन्देशको माध्यमबाट विश्वशान्तिका लागि बढ्दो रूपमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न सकिने समय आइरहेको छ । यस्तो बेलामा त्रिपिटकका ग्रन्थहरूलाई धमाधम अनुवाद गर्दै प्रकाशमा ल्याउनुभई निकै सामयिक र प्रशंसनीय काम गर्नुभएको छ ।

बुद्धधर्मका ग्रन्थहरूको भाषानुवाद गर्ने काम सजिलो काम होइन । अरू एक वर्षकै अवधिमा दीघनिकाय र मज्झिमनिकायजस्ता ठूला ठूला ग्रन्थहरूको अनुवाद गर्नु भनेको त एक प्रकारको तप कार्य जतिकै कठीन हुन्छ । यस प्रकारको कठीन कार्यमा संलग्न रही बुद्धधर्म र नेपाली वाङ्मयको सेवा कार्यमा अग्रसर हुनुभएका अनुवादकलाई हार्दिक साधुवाद दिँदै उहाँको उत्तरोत्तर सफलताको लागि कामना गर्दछु ।

पालि पिटकको एउटै सूत्रबाट एकै ठाउँमा भगवान् बुद्धको सम्पूर्ण जीवनीबारे प्रकाश पारिएको पाइँदैन । तसर्थ बुद्ध जीवनी विषयमा जानकारी लिन विभिन्न सूत्रहरू र स्रोतको अध्ययनको आवश्यकता पर्दछ ।

प्रस्तुत मज्झिमनिकाय ग्रन्थमा समावेश भएका भयभैरवसूत्र, पासराशिसूत्र, महासच्चकसूत्र, बोधि राजकुमारसूत्र, आश्चर्यअद्भूतसूत्र र दक्षिणाविभङ्गसूत्र जस्ता सूत्रहरूले बुद्ध वाणीबाटै बुद्धको जन्म, गृहत्याग, बोधिज्ञानको खोजी, दुष्कर तपश्चर्या, बुद्धत्व प्राप्ति र बुद्धका धर्मचक्र प्रवर्तन र मध्यमप्रतिपदा धर्मको उपदेशका बारेमा यथार्थ आधिकारिक प्रकाश पारेको पाईन्छ । यस्मा रहेको ब्रह्मायु सूत्रले बुद्धका ३२ लक्षणहरूका बारेमा जानकारी दिन्छ भने दक्षिणाविभङ्गसूत्रले बुद्धले आफूलाई भन्दा सङ्घलाई महत्त्व दिने उहाँको उदार दृष्टिकोणलाई चरितार्थ गर्दछ । त्यसैले बुद्ध जीवनीको आधिकारिक जानकारीको लागि पनि यो मज्झिमनिकाय ग्रन्थ महत्त्वपूर्ण छ ।

यसमा रहेका महाअश्वपुरसूत्र र नगरविन्दीय सूत्रको अध्ययनबाट शुद्ध श्रमण र ब्राह्मणसम्बन्धी बौद्ध परिभाषाका साथै श्रमण भिक्षु र ब्राह्मणमा चाहिने गुणहरू र सत्कारयोग्य बन्न श्रमण ब्राह्मणहरूमा हुनुपर्ने गुणधर्महरू बारेको जानकारी पाइन्छ ।

भगवान् बुद्ध जातिवादको संकीर्णता मान्नु-हुन्नथ्यो र चातुवर्णी शुद्धिमा विश्वास राख्नुहुन्थ्यो भन्ने तथ्यलाई अश्वलायनसूत्र, एसुकारीसूत्र र वाशिष्ठसूत्रले प्रष्ट गर्दछ भने जलस्नानबाट व्यक्तिको शुद्धि हुँदैन, चित्तमलको विशुद्धिले मात्र वास्तविक रूपमा पुद्गलको शुद्धि हुन्छ भन्ने बुद्धको उपदेश वस्त्रसूत्रमा पाइन्छ ।

बुद्धधर्मका गम्भीर धर्म र दर्शन जस्तै चतुरार्य सत्य, पञ्चस्कन्ध, प्रतीत्यसमुत्पाद, अनित्य, दुःख, अनात्माको त्रिलक्षण धर्म स्वभाव, विपश्यना ध्यान, चतुःमहास्मृतिप्रस्थान भावना, त्रि-विद्या, षड्भिद्या र आठ विद्याजस्ता लोकोत्तर ज्ञानहरूबारेमा उपदेशहरू यस ग्रन्थको महातृष्णासंक्षेयसूत्र, चूलसच्चकसूत्र, महाराहुलोवादसूत्र, महासुकुलदायीसूत्र, चूलहस्तिपदोपमसूत्र र महाहस्तिपदोपमसूत्र जस्ता सूत्रहरूमा उल्लेखित पाइन्छ । त्यसरी नै छछक्कसूत्र (षट्षटक्सूत्र), बहुधातुकसूत्र, धातुविभङ्गसूत्र र षडायतनविभङ्गसूत्रहरूमा बुद्धधर्मका गम्भीर दार्शनिक पक्षहरू जस्तै चतुर्महाभूत, विभिन्न प्रकारका धातुहरू, अनेक प्रकारका आयतनहरू, १८ प्रकारका मनोविचारहरू, सत्कायनिरोधगामिनी प्रतिपदा र आस्रव क्षय ज्ञान जस्ता गम्भीर धर्म र दर्शनको जानकारी पाइन्छ ।

समाधिको माध्यमबाट लाभ हुने अनेक प्रकारका ध्यानहरू र अभिज्ञाहरू, ऋद्धि, सिद्धि र चमत्कार शक्तिभन्दा विशुद्ध विपश्यना प्रज्ञाज्ञानद्वारा जन्ममरणको भवचक्रलाई सदाको लागि निःशेष रूपमा निरोधतिर पुऱ्याउने निर्वाणको लाभ नै जीवनको उद्देश्य हुनुपर्दछ भन्ने नै बुद्धोपदेशको सार हो भन्ने तथ्य पनि यस ग्रन्थमा समावेश भएका महासारोपमसूत्र, चूलसारोपमसूत्र र महासुकुलदायीसूत्रको अध्ययनबाट प्राप्त हुन्छ ।

मज्झिमनिकायका अग्निवत्सगोत्रसूत्र, महावत्सगोत्र-सूत्र र शालेय्यकसूत्रबाट दश अकुशल धर्म र दश कुशल धर्मका बारेमा जानकारी पाइन्छ भने मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षाजस्ता चतुब्रह्मविहारको अभ्यासबाट कसरी ब्रह्मलोक पुगिन्छ भन्ने बुद्धोपदेश शुभसूत्रमा समुल्लेखित छ । ब्रह्मलोकको बारेमा गम्भीर धर्मोपदेशमा अभिरुची हुनेले ब्रह्मनैमन्त्रणिकसूत्रको अध्ययन गर्न सक्दछ ।

यस ग्रन्थमा तत्काल प्रचलनमा रहेका अनेक मत, वाद र सिद्धान्तका अनेक थरी अनुयायीहरूसँग भगवान् बुद्धको धर्म सम्वादका अनेक प्रसंगहरू समावेश भएबाट तत्कालीन प्रचलित समाज र धार्मिक विश्वास तथा बुद्धधर्म र दर्शनको कर्मवाद, विभज्जवाद र अनात्मवादको तुलनात्मक चित्रणहरू यस ग्रन्थको अध्ययनबाट प्राप्त गर्न सकिन्छ । यस ग्रन्थमा बुद्धधर्मका सूक्ष्मातिसूक्ष्म गम्भीरातिगम्भीर धर्मोपदेशहरू निकै समाहित रहेका भेटिन्छन् ।

भगवान् बुद्ध यथाभूतवादी, सत्यवादी र यथार्थवादी हुनुहुन्थ्यो र प्रशंसा नै भएपनि असत्य प्रशंसा गरेकोलाई उहाँ मन पराउनु हुन्नथ्यो । त्यसैले उहाँलाई उठ्दा, बस्दा, हिँड्दा सदा सर्वदा सबै कुराको निरन्तर ज्ञानदर्शन राख्ने सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, अपरिशेष ज्ञानदर्शन लाभी व्यक्तित्व हो भनी प्रशंसा गर्दा सो अतिशयोक्तिलाई धर्मानुकूल छैन भनी खण्डन गर्नुहुँदै बुद्धले आफूले चाहेको बेलामा चाहेको कुरा जान्न सक्ने त्रि-विद्याविद् हुँ भनी त्रैविद्यवत्ससूत्रमा प्रष्ट पार्नु-भएको पाइन्छ ।

मज्झिमनिकायमा बुद्ध वचनहरूका अतिरिक्त बुद्धका श्रावक, श्राविकाहरू र महाश्रावकहरूका उपदेशहरू पनि संग्रहीत छन् । यस ग्रन्थमा रहेको बुद्धका अग्रश्रावक सारिपुत्रद्वारा उपदेशित महावेदल्लसूत्र र श्राविका धर्मदिन्नाबाट उपदेशित चूलवेदल्लसूत्रबाट भगवान् बुद्धको धर्मको गम्भीर धर्म र दर्शनका सारसंक्षेप नै भेट्टाउन सकिन्छ भनेमा अन्यथा होला जस्तो लाग्दैन । यसरी मज्झिमनिकायको एउटै ग्रन्थबाट पनि भगवान् बुद्धको जीवनी र उहाँको धर्म र दर्शनको सारलाई यथार्थ रूपमा जान्न बुझ्न पर्याप्त रहने देखेर नै राहुलसांकृत्यायन जस्ता विद्वान् बौद्ध विभूतिहरू पनि यस ग्रन्थलाई त्रिपिटकको सबैभन्दा अमूल्य ग्रन्थरत्न मान्नुहुन्थ्यो । यसबाट पनि यस ग्रन्थको महत्त्वलाई प्रष्ट गर्दछ ।

१५ वर्गका १५२ सूत्रहरू संग्रहीत रहेको ९०८ पाना भएको यो विपुल ग्रन्थलाई गरिएको संक्षिप्त टिप्पणीबाट सबै गूढ तथ्यहरूलाई समोवश गर्न नसकिनु कुनै अस्वाभाविक कुरो होइन । मैले टिप्पणी मार्फत जिज्ञासुहरूको ध्यान केही समसामयिक रोचक सूत्रहरूमा आकर्षित गरी सूर्यलाई बत्ति चढाउने नेपाली सांस्कृतिक परम्परालाई दोहोऱ्याउँदै बुद्धको जीवनी, धर्म र दर्शनसम्बन्धी केही सूत्रहरूमा श्रद्धालुजनको ध्यान आकर्षित गर्न सघाउ पुऱ्याउने प्रयाससम्म गरेको हुँ । यस्मा अपूर्णता रहनु स्वाभाविक नै छ । तसर्थ इच्छुक पाठकहरूलाई मूल ग्रन्थ नै अध्ययन गर्न प्रेरित गर्न चाहन्छु ।

❀

अशोकले तेस्रो संगायनाको निर्णयअनुसार विभिन्न राष्ट्रहरूमा बुद्धधर्म प्रचार गर्न भिक्षुहरूलाई पठाएको थियो, जुन यस प्रकार छ-

धर्मप्रचारक स्थविरहरू	राष्ट्र
१. मध्यन्तिक	काश्मीर र गन्धार (पाकिस्तान)
२. महादेव	महिसक मण्डल (महेश्वर,भारत)
३. रक्षित	बनवासी(बम्बई प्रान्त, भारत)
४. धर्मरक्षित	उपरांत (बम्बईको उत्तरमा)
५. महाधर्मरक्षित	महाराष्ट्र (भारतको प्रान्त)
६. महारक्षित	योनक लोक (=ग्रीक राज्यहरू)
७. मध्यम	हिमवन्त (=हिमालय)
८. सोण र उत्तर	सुवर्णभूमि(=बर्मा)
९. महेन्द्र प्रमुख इट्टिय, उत्तिय, सम्बल, भद्रशाल	ताम्रपर्णी (=श्रीलंका)

प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसादि कोइरालाद्वारा नेपाली भाषाको दोस्रो त्रिपिटकग्रन्थ मज्झिमनिकायको कार्यक्रममा दिनुभएको वक्तव्य

नेपालको जनजीवन र सामाजिक क्षेत्रमा बौद्धदर्शन र संस्कृतिको गम्भीर प्रभाव परेको छ । यस प्रभावलाई सैद्धान्तिक र बौद्धिक रूपमा बलियो टेवा दिन बौद्धदर्शनसँग सम्बन्धित आधारभूत ग्रन्थहरूको नेपाली भाषा लगायत नेपालका अन्य महत्त्वपूर्ण राष्ट्रिय भाषाहरूमा समेत अनुवाद हुनु अति नै जरूरी र महत्त्वपूर्ण कार्य हो । यस दिशामा बुद्धदर्शनसम्बन्धी महत्त्वपूर्ण ग्रन्थ "मज्झिमनिकाय" को नेपाली अनुवाद गरेर विद्वान् दुण्डबहादुर वज्राचार्यले आम नेपाली जनताका बीच बुद्धदर्शन र संस्कृतिको अध्ययनका निम्ति सजिलो बाटो तयार पारिदिनुभएको छ । यस अघि पनि उहाँले पाली भाषाबाट नेपाली र नेपालभाषामा बौद्ध वाङ्मयका धेरै महत्त्वपूर्ण ग्रन्थको अनुवाद गरेर ठूलो योगदान गर्नुभएको छ । यी सबै कार्यका निम्ति श्री वज्राचार्यलाई म हार्दिक धन्यवाद दिन्छु ।

नेपालका राष्ट्रिय विभूति भगवान् गौतम बुद्ध आज संसारकै लागि शान्ति र अहिंसाको प्रेरणा स्रोत रहनुभएको छ । यो हामी सबै नेपालीका निम्ति ठूलो गौरव र आत्मसम्मानको विषय हो । श्री ५ को सरकार भगवान् बुद्धको जन्मस्थल लुम्बिनीलाई अन्तर्राष्ट्रिय तीर्थस्थलका रूपमा विकसित गर्न कटिबद्ध छ । भगवान् बुद्धले आज भन्दा पच्चीससय वर्ष अगाडि दिनुभएको उपदेश हिंसा र अशान्तिग्रस्त आजको संसारका लागि झन् बढी मनन गर्नुपर्ने बनेका छन् । यता केही वर्षदेखि महात्मा बुद्धको जन्मभूमि हाम्रो देश नेपालमा पनि हिंसा र आतङ्कका स्वरहरू फैलिन थालेका छन् । कुनै पनि निहुँमा गरिने मानवता विरोधी यस्ता कार्यले मुलुक र समाजलाई सधैं कमजोर बनाउने र पछि धकेल्ने काम मात्रै गर्छ भन्ने मलाई लाग्दछ । शान्ति र संयमका साथ आफ्ना कार्यलाई अघि बढाएर नै हामी हाम्रो मुलुक र जनताको सेवा गर्न सक्छौं ।

मनको राजा

अनु. दिव्यरत्न तुलाधर

हे मन राजा ! हेर
हे मनराजा ! सारा शरीरका धनी हुन खोज्ने..
दशैवटा बच्चा पनि सबै चोर जस्ता हुन्
आशा र निराशा नाम दुइजना रानी छन्
बच्चा-स्त्रीको मुख हेरी अभिमान नगर्नु है
थीर छैन मित्र ! हेर, हे मनराजा...सारा शरीरको ....
पाँच काजिका बलले कुटनीति गर्ने भयो,
चन्द्र र सूर्य दुइटै शान्त बस्ने कार्य भयो
धर्मको कुरा सबै नै रणको खजाना भो है
छैन अरू मित्र ! हेर, हे मनराजा... सारा शरीरका...

नौवटा ढोका सबै शत्रुको बाटो भइदिए
सुबुद्धि र कुबुद्धि दुइटा मन्त्री भइदिए
कुबुद्धिको सुनी अहंकार नगर्नु है
राज्य नाश हुन्छ । हेर, हे मनराजा.. सारा शरीरका..

रातदिन दुइटा दूत यमले छोडी राख्छ
अहंकारी राजासँग युद्ध गर्ने मन गर्छ
ढोका सबै बन्द गरी शहर भित्र पस्छ
राज्य नाशहुन्छ, हेर, हे मनराजा.. सारा शरीरका...

काजि, मन्त्री, बच्चा, स्वास्नी आपनैतर्फबाट भएछ,
धर्मकार्य गरी हाल, कामको फल पाइन्छ
बैह्रीको राज्य हुन्छ, अनि थुनी बाँधी राख्छ है
फर्काई दिने को ? हेर, हे मनराजा.. सारा शरीरका...

भनी हाल्ने बुद्ध भक्त आफ्नो मन राजासँग
असल खराब कार्य गर्दा फल सँगै हुन्छ ।
असल कुरा सुन्दा सुन्दा सधैं असल हुन्छ, हेर
खराब कुरा सुन्दा त्यस्तै खराब नै हुन्छ है
अनित्य शरीर हेर हे मनराजा.. सारा शरीरका.

मज्झिमनिकायको नेपाली अनुवाद बारे

– डा. जयराज आचार्य

श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यले यस अघि नै दीघनिकाय पनि नेपाली भाषामा अनुवाद गरी प्रकाशित गरिसक्नुभएको छ । मज्झिमनिकाय पछि शायद वहाँले नेपालीभाषामा नै संयुत्तनिकाय पनि अनुवाद गरी प्रकाशित गर्नुहुनेछ । यी बौद्धधर्म तथा दर्शनका तीनै महाग्रन्थहरू नेपाल-भाषामा त अनुवाद गरी वहाँले प्रकाशित गरिसक्नुभएको छ । यी तीन महाग्रन्थहरू बुद्ध-धर्मको अध्ययनका लागि अति नै महत्त्वपूर्ण छन् । तर दुर्भाग्यको कुरा थियो कि तिनको नेपाली या नेपालभाषामा अनुवाद उपलब्ध थिएनन् । आज विद्वान् श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यले यी ग्रन्थहरूको अनुवाद गरेर नेपाली समाजलाई ठूलो गुण लगाउनुभएको छ र नेपाललाई ठूलो लाजबाट बचाउनुभएको छ ।

हामी नेपालीहरू नेपाललाई बुद्धको जन्मस्थल भनेर गौरव गर्दछौं । तर बौद्धधर्म र दर्शनको अध्ययन नेपालमा जति कम कतै हुँदैन होला । नेपाल बौद्ध दर्शनको अध्ययनको लागि अन्तर्राष्ट्रिय केन्द्र हुनुपर्ने हो । तर यहाँ नै बौद्ध दर्शनको अध्ययन अध्यापन ज्यादै कम छ । त्यसैले श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यले गरेका जस्ता कामले यो हाम्रो राष्ट्रिय विडम्बनालाई मत्थर गर्न केही मात्रामा भएपनि सहयोग होला भन्ने आशा लाग्छ ।

नेपाल अति अल्पविकसित देशहरूमध्ये एक हो भनिन्छ । हामी आर्थिकदृष्टिले अति अल्पविकसित देश भन्दा पनि अहिले बौद्धिक र नैतिक दृष्टिले अति अल्पविकसित देश भएका छौं । आज हामीमा आफ्नो राष्ट्रिय सम्पदा बुझ्ने, चिन्ने र त्यसको उपयोग गर्ने क्षमता छैन । अरू भन्दा बढी चिन्ताको विषय यही हो । हालै अफगानिस्तानमा ५३ फीट अग्लो बुद्धमूर्ति तालिवान मुसल्मानहरूले नष्ट गर्ने कुरा अन्तर्राष्ट्रिय चर्चाको विषय भएको छ र त्यो एक अन्तर्राष्ट्रिय चिन्ताको विषय पनि भएको छ । तर चिन्ताको विषयभन्दा पनि नेपालका एक प्राचीन राजकुमार सिद्धार्थ गौतम बुद्धको ५३ फीट अग्लो मूर्ति अफगानिस्तान जस्तो दूर दराजको देशमा बनाउनुपर्ने प्रेरणा र परिस्थिति कसरी आयो होला भन्ने प्रश्नमहत्त्वपूर्ण छ । कुनै बेला कति ठूलो प्रभाव रहेछ बौद्ध दर्शनको ? अफगनिस्तानमा पुगेर त्यत्रो ठूलो मूर्ति बन्नु आश्चर्यजनक कुरा छ । आज मूर्तिभन्जन गरेर र विचारभन्जन या दर्शनभन्जन हुन सक्दैन । इण्डोनेशियाको बोरोबुदुर शायद संसारको सबै भन्दा ठूलो बौद्ध तीर्थस्थलको नमूना होला । जसका उनी राजकुमार थिए त्यो शाक्यराज्य त्यति ठूलो थिएन होला जति गौतम बुद्धको विचार ठूलो थियो र त्यसले संसार भर फैलिएर प्रभाव जमाएको थियो । आज पश्चिम संसारमा पनि बुद्धधर्म सबै भन्दा ज्यादा छिटो फैलिरहेको धर्म भएको छ । तर बुद्ध जन्मेको देश नेपालका नागरिक नेपालीहरूलाई यी धेरै कुरा थाहा पनि छैन र थाहा पाउने आवश्यकता अनुभव गरेको जस्तो पनि देखिन्न । यो हाम्रो दरिद्रताको सबै भन्दा कहाली लाग्दो पक्ष हो । श्री दुण्डबहादुर वज्राचार्यले गरेका प्रयासलाई हामीले यस सन्दर्भमा हेर्नुपर्छ ।

दीघनिकाय, मज्झिमनिकाय, संयुत्तनिकाय, अंगुत्तरनिकाय र खुद्दकनिकाय यी बौद्ध त्रिपिटक ग्रन्थहरू मध्ये प्रथम पिटक (सुत्तपिटक) का अङ्ग हुन् । सुत्तपिटक बौद्ध दर्शनको सैद्धान्तिक आधार हो । त्यसले गर्दा यसको विशेष महत्त्व छ । यो ग्रन्थ (मज्झिमनिकाय) पनि दीघनिकाय जस्तै कुनै पनि शिक्षित र गम्भीर बौद्धिकताको दावी गर्ने नेपालीले पढ्नै पर्छ । एकपल्ट पढ्ने मात्र होइन । घरमा राख्नुपर्छ र बराबर पढ्नुपर्छ ।

चार आर्यसत्य

- दोलेन्द्ररत्न शाक्य

निर्वाण मार्गमा अग्रसर भैसकेका र अग्रसर भैरहेका सज्जन विद्वान् वर्गले अवबोध गरी साक्षात्कार गर्ने सत्यलाई आर्यसत्य भनिन्छ । भगवान् बुद्धले उपदेश गर्नुभएको ८४००० (चौरासी हजार) धर्म सबै यसै चार आर्य-सत्यमा आधारित छ । सारा विश्व यसै आर्य-सत्यको आधार लिई चलायमान छन् । अनि यस संसाररूपी पांग्रालाई टक्क अडाउन सक्ने उपाय पनि यसै आर्य-सत्यभित्र समाविष्ट छ । यस लेखमा चार आर्य सत्यबारे संक्षिप्त रूपमा भए पनि लेख्ने जमर्को गरिएको छ ।

पहिलो आर्य-सत्य हो 'दुक्ख आर्य-सत्य' अर्थात् दुःख आर्य-सत्य । यो सत्यअनुसार जहांसम्म प्राणीहरूको बास छ त्यहांसम्म दुःख विद्यमान छ भनेको हो । अन्ततोगत्वा दुःख बाहेक कुनै पनि सत्य छैनन् । अहिले हामी जुनलाई सुख भनिरहेका छौं त्यो पनि दुःखकै कारण हुन पुग्दछ । त्यसैले सुख सत्य नभनीकन दुःख सत्य भनिएको हो । त्यस दुःख सत्य अन्तर्गत मोटामोटी रूपमा निम्नलिखित कुरा उल्लिखित छन् ।

१. जातिपि दुक्खा-बारम्बार जन्म लिनुपर्ने दुःख ।

२. व्याधिपि दुक्खा-रोग-व्याधि हुने दुःख ।

३. जरापि दुक्खा-बुढाबूढी हुनुपर्ने दुःख ।

४. मरणंपि दुक्खा-मर्नुपर्ने दुःख ।

५. अपियं सम्पयोगो दुक्खो-मन नपर्ने व्यक्ति, वस्तु र स्थितिसँग संसर्ग गर्नुपर्ने दुःख ।

६. पियं विप्पयोगो दुक्खो - मन पर्ने व्यक्ति, वस्तु र स्थितिको संसर्ग नपाइने दुःख ।

७. यं इच्छति तं नलभतिति दुक्खो-इच्छा गरेको नपुग्ने दुःख ।

८. संखितेन पञ्चोपादानखन्धा दुक्खा- पञ्चस्कन्धले युक्त शरीर धारण गरिरहनुपर्ने दुःख ।

यी माथि उल्लिखित सबै दुःख आर्य-सत्य हुन् । यी सबै दुःख धेर थोर मात्रामा प्राणीमात्र सबैले भोग्नु पर्छ । यसबाट बच्न सक्ने कुनै प्राणी छैन । निर्वाण लाभीले मात्र यी दुःखबाट पार पाउंछन् ।

अरू किसिमले हेर्ने हो भने दुःख तीन प्रकारका हुन्छन् ।

१. दुक्ख-दुक्ख- सबै प्रकारका शारीरिक दुःखहरू ।

२. विपरिणाम दुक्ख-आफूलाई मनपर्ने व्यक्ति, वस्तु र स्थिति विनाश भएको देखेर लाग्ने मानसिक दुःख ।

३. संस्कार दुक्ख- चित्तको चेतनाबाट उत्पन्न संस्कारजन्य कर्मको फल प्राप्त हुँदा हुने दुःख ।

अब दोस्रो आर्य-सत्यतिर लागौं । दोस्रो आर्य-सत्य हो- दुक्ख समुदय आर्य-सत्य । यसको अर्थ हो- प्रत्येक साना वा ठूला दुःखको प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष कारण छन् । विना कारण यस संसारमा केही पनि हुँदैन । विना कारण रूखको पातसम्म पनि हल्लिन्न भने यत्रो दुःख सत्यको कारण नहोला ? दुःख सत्यको मूल कारण हो- तृष्णा । 'तृष्णा' भित्र राग, द्वेष र मोह तीनै दुश्मन समावेश छन् । आफूलाई मनपर्ने वस्तु, व्यक्ति वा परिस्थितिमा लोभ लिप्त हुनु राग हो । आफूलाई मन नपर्ने वस्तु, व्यक्ति र परिस्थितिलाई निमिट्यान्न पार्न खोज्नु र सोको लागि हुने नहुने कर्म गर्नु द्वेष हो । मोह भनेको अज्ञानता हो, मनको अन्धकार हो । यही मोहको कारणले हामी सत्यलाई असत्य, ठीकलाई बेठीक, कुशललाई अकुशल भनी उल्टो धारणा राख्छौं । यी राग, द्वेष र मोहको कारणले नै दुःख फस्टाउँदै जान्छ र यसले हामीलाई अनन्तकालसम्म दुःखको भुंमरीमा धकेल्छ । तृष्णा पनि तीन प्रकारका हुन्छन् ।

१. काम-तृष्णा-आफनो इच्छाअनुसारको वस्तु आदि प्राप्त गर्नु वा थुपार्नु ।

२. भव-तृष्णा-म सधैं संसारमा विचरण गरिरहुं भन्ने इच्छा राख्नु ।

३. विभव-तृष्णा- वांचिरहुन्जेल जसरी जे गरेर भए पनि सुख भोग गरूं, 'मरे पछि डुम्मै राजा' भन्ने धारणा राखी जथाभावी कर्म गर्नु ।

यी तृष्णाहरू अति सूक्ष्म छन् । यी तृष्णाहरूले हामीलाई असीमित दुःख दिई भवचक्रमा पिल्स्याइराख्छन् । किनकि यी कारण दुःखका कारण हुन् र कारण भएपछि प्रभाव अवश्य प्रादुर्भाव हुन्छन् ।

तेस्रो आर्य-सत्य-दुक्ख निरोध आर्य-सत्य हो । यसको अर्थ हो-दुःख-रहित अवस्था । जहाँसम्म तृष्णा रहन्छ तबसम्म दुःख पनि रहिरहन्छ । जहाँ तृष्णाको क्षय हुन्छ त्यहाँ दुःखको पनि अन्त्य हुन्छ । तृष्णाको समूल क्षय नै निर्वाण अथवा दुःख-निरोधको अवस्था हो । निर्वाणको अर्थ हो- तृष्णारहित । 'वाण' भनेको तृष्णा हो, 'निर' भनेको नभएको हो । निर्वाण प्राप्त भएमा फेरि दुःखचक्रमा फन्फनिनु पर्ला भन्ने त्रासबाट हामी मुक्त हुन्छौं । किनकि कारण नै छैन भने प्रभाव हुने कसरी ?

चौथो अथवा अन्तिम आर्य-सत्य हो-दुक्ख निरोधगामिनि प्रतिपदा आर्य-सत्य । यसको अर्थ हो-दुःख निरोधावस्थामा लैजाने मार्ग अर्थात् आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग । यसमा आठ अंग सहितका मार्गहरू छन्, तर पनि गन्तव्य स्थान एउटै छ, त्यो हो- निर्वाण । ती मार्गहरू - शील - स्कन्ध अन्तर्गत तीन, समाधि-स्कन्ध अन्तर्गत तीन र प्रज्ञा-स्कन्ध अन्तर्गत दुई गरी जम्मा आठ छन् ।

१.शील-स्कन्ध -यसमा तीन मार्ग छन् ।

क.सम्मा वाचा अर्थात् सम्यक् वचन । यसमा असत्य नबोल्नु, चुक्ली नगर्नु, कडा वचन प्रहार नगर्नु र बेकम्मा कुरा नगर्नु इत्यादि पर्दछन् ।

ख.सम्मा कम्मन्त अर्थात् सम्यक् कर्म । यसमा प्राणीहत्या नगर्नु, व्यभिचार नगर्नु, चोरी नगर्नु अनि चुरोट, तमाखु, जाँड, रक्सी आदि मादक पदार्थ सेवन नगर्नु आदि पर्दछन् ।

ग. सम्मा आजीव अर्थात् सम्यक् आजीविका । यसमा असल व्यवसाय अपनाउनुपर्ने अर्थात् हतियार नबेच्नु, बिष नबेच्नु अनि जाँड रक्सी जस्ता मादक पदार्थ नबेच्नु आदि पर्दछन् ।

२.समाधि-स्कन्ध-यसमा पनि तीन मार्ग समावेश छन् ।

क. सम्मा सति अर्थात् सम्यक् स्मृति । आफ्नो शारीरिक र मानसिक कर्मप्रति होस राखी जागरुक भै बस्ने ।

ख. सम्मा वायामो अर्थात् सम्यक् व्यायाम । यसको अर्थ शारीरिक व्यायाम होइन बरू आफ्नो मन र शरीरलाई राम्ररी ठीक-ठीक प्रकारले प्रयोग गर्नु, प्रयत्न गर्नु र नराम्रो र अहितकारी कल्पना र कर्मलाई टाढै राख्न प्रयत्न गर्नु भन्ने हो ।

ग. सम्मा-समाधि आर्थत् सम्यक्-समाधि । यसअनुसार रागविहीन, द्वेषविहीन र मोह विहीन आलम्बनमा चित्तलाई स्थिर गरिराख्ने र चित्तलाई ध्यान अभ्यासद्वारा कुशल आलम्बनमा स्थित गराउनु नै यसको मूल अर्थ हो ।

३. प्रज्ञा-स्कन्ध-यसमा दुइटा मार्ग सम्मिलित छन् ।

क.सम्मा संकप्पो अर्थात् सम्यक् संकल्प । यसअनुसार हाम्रो विचार, कल्पना र चिन्तन-मनन राम्रो हुनुपर्छ । लोभ, क्रोध र इर्ष्या जस्ता मयलसहितको विचार र कल्पनाको सट्टा मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्खा जस्ता गुणिला भावनालाई प्रश्रय दिई विचार-धारा प्रवाहित गर्नु यसको मूल अर्थ हो ।

ख. सम्मादिट्ठी अर्थात् सम्यक् दृष्टि । यथार्थ रूपले कुनै विषयलाई बुझ्नु सम्यक् दृष्टि हो । असत्यलाई सत्य भनेर, अकुशललाई कुशल भनेर, अनित्यलाई नित्य ठानेर, दुःखलाई सुख भन्ठानेर र अनात्मलाई आत्म भन्ने मिथ्या धारणा लिई बस्नु नै अज्ञानता हो र दुःखको मूल कारण पनि हो । त्यसैले उल्टो किसिमले होइन कि सुल्टो किसिमले यथार्थ जे हो त्यसलाई अवबोध गर्नु नै सम्यक् दृष्टि हो ।

प्रज्ञा पनि तीन किसिमका छन् ।

१.श्रुतमयी प्रज्ञा- सुनेर, पढेर सिकेको ज्ञान श्रुतमयी हो । यो ज्ञान पूर्णाङ्गी छैन, आंशिक मात्र हो । यसले भवचक्रबाट हामीलाई उत्तीर्ण गराउन सक्तैन, यसले प्रेरणा मात्र दिन सक्छ । मुक्ति दिँदैन ।

२. चिन्तनमयी प्रज्ञा- आफूले पढेर, सुनेर प्राप्त गरेको ज्ञानलाई मन्थन गरी हो होइन भन्ने चिन्तनमनन गर्नु चिन्तनमयी प्रज्ञा हो । चिन्तन-मनन मात्रै पर्याप्त हुँदैन । यो प्रज्ञा श्रुतमयी प्रज्ञा भन्दा एक पाइला अगाडि छ, तर पनि यसमा मात्र अल्मलिनु उचित छैन ।

३. भावनामयी प्रज्ञा- आफूले पढी वा सुनी त्यसमा चिन्तन-मनन समेत गरी ठीक हो भन्ने ठम्याई

त्यसमा पनि भाविता गर्दै साक्षात्कार समेत गरी आर्जन गरेको ज्ञान भावनामयी प्रज्ञा हो ।

यो ज्ञान अनुभवजन्य हुन्छ । यसले मात्रै हाम्रो कल्याण साध्छ, निर्वाण-लाभमा कारणं बन्छ ।

यस लेखमा आर्य अष्टाङ्गिक मार्गको संक्षेपमा भए पनि उल्लेख गरेको हुँ । चार आर्य-सत्य अन्तर्गत भएको हुँदा उल्लेख भएको हो । नत्र भने आर्य अष्टाङ्गिक मार्गको व्याख्या गर्दा सानो पुस्तकको निर्माण सजिलै हुन सक्छ । त्यसै विस्तारित रूपमा नगई यही टुङ्गयाउन चाहन्छु

चतुरार्य सत्य (चार आर्य-सत्य) को बारेमा परिचयात्मक रूपमा बुझ्नका लागि यति नै पर्याप्त होला । जानेर बुझ्नेर मात्र केही हुने होइन, त्यसका लागि अभ्यास नै हुनुपर्दछ । भावनामयी प्रज्ञाकै विकास हुनुपर्दछ । अनि मात्रै हाम्रो साँचो अर्थमा कल्याण सम्भव छ । ☆

श्रीपाद पर्व:

– बुद्धरत्नशाक्य 'क'

१. द्योया न्होने पुजाभ: थें
सागरया द्योने लंकाद्वीप

२. पुजाभ: द्योने ग्वःजा थें
लंकाया द्योने श्रीपाद पर्व:

३. लय्लय्ताया: ८२ दैया बज्येनापं
थाहौं वना सकलें थ: पुच: व पर्व:

४. यात्रीया त्यानुचाई भनं अन लैय्
बियाच्वनी आशिष मूर्ति व चैत्यं

५. धन्य ! धन्य ! लंकाबासीया श्रद्धा
तथागतया प्रति असीम आस्था

६. म्हं मफुपिं मचा बुढा बुढीतक नं
बुया: लुकुंछिना: दर्शन याकेत हैगु

७. च्वय् थ्यंलिसे पा: ग्यानापुस्ये च्वं
तैं स्वयेबलय् गथे वने थें च्वं

८.ग्रण्डै छगू फुटया त्वाथःत अनया
श्रद्धा वनेवं याउँक हे थ्यं

९. तैं फुक्क ताहा: मतया व्यवस्था दु
वनेत छुं कथं असुबिधा मदु

१०. याकःचा वंसा यात्रित अन वैपिं
गःग: म्व:म्व: यक्को पासा दु

११. ताहाकःगु पा: गया: वनेमाःसां
चिकुक पा: गया: वने माःसां

१२. नुगलं श्रद्धा देछाये धुनेवं
जीवन अन याउँक हे थ्यं

१३. तथागत च्वनाबिज्याःगु व पर्व:
सत्त्व उपासकपिनि उच्चगु गर्व

१४. आय्बुक वःम्ह यात्री च्वय् थ्यनेवं
क्यनी सुपाँय् चिला: आकसं नुग:

१५. लिमला: फमला: लसकुश यायेत
ब्वाँय्ज्वी फय् हानं अन च्वने हे मफय्क

१६. आरामं वना न्याघौया लैं
क्वाहौं वयेबलय् प्यघौया लैं

१७. सूर्यो थाहौं वैगु स्वया हुँ थनं
धयाच्वनी अतिथियात व पर्बःतं नं

१८. पासा छखे लाइ धका: धयाच्वनी प्रहरं
क्वाहां वइ लुमंका: थ: यात्री फुकं

१९ तथागतयागु चरण श्रीपाद
ल्यंकातःगु सकसितं निर्विवाद

२०. मवं मय्यंपिं सकल बौद्धयात
भावनाया छकू स्वौं स्वरूप प्रसाद ।

⌘

के प्राचीन खिष्टानधर्म बुद्धधर्मद्वारा प्रभावित थियो त ?

– एन.एस. चन्द्रमौली

खिष्टान धर्म मिशनरी (missionary) अर्थात् प्रचारवादी धर्म शब्दको पर्यायवाची बन्नुभन्दा धेरै समय अगाडिदेखि बौद्ध भिक्षुहरू रेशममार्ग (Silk rout) हुँदै पूर्वको खोटान (Khotan) देखि पश्चिमको एन्टीयोच (Antioch) सम्मका एशियापारीका देशहरूमा आपना शास्ताका उपदेशहरू प्रचार गरिरहेका थिए ।

धेरै विद्वान्हरूको मत यो छ कि लेभेन्ट (Levent) सहितका रेशममार्गका क्षेत्रहरूको धार्मिक परम्परालाई बुद्धद्वारा प्रतिपादित करुणाको सिद्धान्त, धर्मदर्शन र मानव बीच नैतिक नियमको रूपमा पालन गरिने ब्रह्माण्डको शास्वत कानूनले ठूलो प्रभाव पारिसकेका थिए ।

यस ऐतिहासिक पृष्ठभूमिलाई विचार गरेर केही विद्वान्हरूले एक रमाइलो प्रश्न उठाएका छन् र यो प्रश्न हो "के यीशू नजराना (Jesus of Nazarene) ले पालेस्टिन (Palestine)मा दिएका उपदेशहरू सिद्धार्थ गौतमले ५०० वर्ष अगाडि गंगा नदीको आसपासमा सिकाएका दर्शनकै निरन्तरता हो त ?

ख्यातिप्राप्त मनोबैज्ञानिक एल्मर आर. ग्रुवर (Elmer R. Gruber) र धार्मिक इतिहासका विशेषज्ञ तथा ज्यादै बिक्रि हुने पुस्तक "यीशु भारतमा बस्नुभयो (Jesus Lived in India)" का लेखक होल्गर कर्स्टन (Holger Kersten) ले आपना पुस्तक आदि यीशु (The Original Jesus) मा यीशुको जीवन र उपदेशहरूमा अधिकमात्रामा बौद्ध धर्मको प्रभाव परेको कुरालाई लिएर ठोस प्रमाणहरू पेश गरेका छन् ।

२००० वर्षको चर्चको इतिहासले सच्चा ऐतिहासिक यीशुलाई लुकाएको कुरालाई उल्लेख गर्दै लेखकहरूले यस इतिहासमा भनेको रंगलाई उप्काउँदै वास्तविकता छर्लंग पार्ने अठोट गरेका छन् । यीशुको प्रारम्भिक जीवनबारे ज्यादै कम जानकारी पाइएको छ । ग्रुवर र कर्स्टनको दावा यो छ कि यी वर्षहरूमा यीशुलाई त्यसबेला बाइबल(Bible) प्रदेशका निवासी स्थविरवाद (Theravada) परम्पराका बौद्ध गुरुहरू याने थेराप्युटेहरू (Therapeutae) ले हुर्काएका थिए ।

थेराप्यूटेहरूलाई मौर्य सम्राट् अशोकले इसापूर्व २५० मा मिश्रका राजा टोलेमी द्वितीय (Ptolemy II) कहाँ दूतको रूपमा पठाएका थिए ।

त्यसबेला बौद्धिक केन्द्रको रूपमा विकसित मिश्रको शाही (Hellenistic) राजधानी अलेक्जान्द्रीया (Alexandria) मा आइपुगेपछि थेराप्यूटेहरूले आफूलाई समूह वा संघको रूपमा स्थापित गरे । दे भिटा कन्टमिप्लेभिटा (De Vita Contemplevita) भन्ने आपनो धर्मग्रन्थमा फिलो जुडियास (Philo Judaeus) ले थेराप्यूटेहरूलाई यहुदीविश्वमा नपाइने प्रकारले गरीबी जीवन बिताई ब्रह्मचर्य, कुशलकर्म र करुणाको साधनामा लागेका धार्मिक संघको रूपमा वर्णन गरेका छन् ।

ख्यातिप्राप्त भाषाविशेषज्ञ जाकारियस पी. ठण्डी (Zacharias P. Thundy) ले थेराप्यूटा भन्ने शब्दलाई थेरवादवाट मिश्रेलीकरण (Hellenisation) गरिएको बौद्ध उत्पत्तिको शब्द मान्नुहुन्छ ।

स्पष्टरूपमा भन्ने हो भने अलेक्जान्द्रियाका यी बौद्धहरूले बुद्धले आपना भिक्षुहरूलाई मन र शरीरद्वार पालन गर्नुपर्ने भनी सिकाएका शीलहरू पालन गर्दथे । बौद्ध विचारधाराले शारीरिक सन्तुलनलाई निर्वाणको खोजीबाट अलग राखेको पाइदैन । ग्रुवर कर्स्टनको भनाई अनुसार यीशुको आध्यात्मिक विकास यीशनहरू (Essenes) ले चालू राखेको थेराप्यूटेहरूको मातहतमा भएको थियो । डच शोधकर्ता अर्नेष्ट दल वन्सन (Ernest de Bunsen) का अनुसार विदेशमा रहेका यहुदीहरूले यीशनहरूको बीच बौद्ध विचारलाई फैलाएका थिए । पछि गएर यही बिचारले खिष्टान सिद्धान्त (digma) को प्रतिपादनमा मद्दत पुऱ्यायो पनि ।

"यीशन (Essense)" भन्ने शब्द आर्मेनेली (Armanic) शब्द "यशन Yssyn" बाट व्युत्पत्ति भएको हो जसको माने उपचारक हो । यीशनहरूले, थेराप्यूटेहरूले जस्तै, पवित्र आचरण र रोग निको पार्ने शक्ति एकैसाथ विचरण हुन्छ भन्ने धारणा राख्दछन् ।

प्राचीन बौद्ध ग्रन्थहरू र बाइबलका विद्वान्हरूले Q (स्रोत वा शुरुको) कुरा वा पदार्थ भनी

मानेको आर्थत् मैथ्यू र लुक (Mathew and Luke) द्वारा संग्रहित यीशुका सन्देशहरू बीच ज्यादै निकटता र समानता पाइन्छन् । Q शब्द Quelle को संक्षिप्तिकरण हो र जर्मन भाषामा यसको माने स्रोत हो । मैथ्यू र लुकले यी कुराहरू यीशुका चेलाहरूका बीच प्रचलित प्राचीन सूत्रहरूबाटै उद्धरण गरेको विश्वास गरिन्छ ।

बुद्धको ज्यादै प्रचलित सिद्धान्त हो "यस विश्वमा वैरले वैरभाव शान्त हुँदैन, प्रेमभावले मात्र वैर शान्त हुन्छ, यो सनातनदेखि चलिआएको नियम हो ।"

यस्तै उहाँ भन्नुहुन्छ "क्रोधलाई अक्रोधले जित, नराम्रोलाई राम्रोले जित, कृपणतालाई दानले जित, असत्यलाई सत्यले जित, सत्य बोल, क्रोधको वशमा नपर, मागेको कुरा देऊ ।" यसलाई यीशुले नयाँ नियम (New Testament) मा दिएका "आपना शत्रुहरूलाई प्रेम गर, फलको आशा नराखी राम्रो काम गर । तिमीले ठूलो इनाम पाउनेछौ, तिमी परमात्माका सन्तान बन्नेछौ ।"

यस्तै मानिस आपना आँखामा रहेको पोकालाई बिर्सेर अर्कामा रहेको धूलोको कणलाई बखान गर्दछन् भन्ने यीशुको बचन बुद्धले दिएको धम्मपदको वचन "आपनो दोषभन्दा अर्काको दोष देख्न सजिलो छ, (मानिसले) अर्काको दोष हावामा भूस छरे झैं छरेर हिंड्दछ तर आपनो चाही जुवाडेले पासा छोपे झैं छोप्छ ।" यीशुले आपना चेलाहरूलाई सब प्रकारका सम्बन्धहरू चुडाल्नको लागि दिएको उपदेश "मृतलाई आपनो मृतात्मा गाड्न देउ" "हलोमा हात राखेर पछाडि नफर्कने मानिस नै परमात्माको राज्यमा रहन योग्य हुन्छ" पनि बुद्धले आपना भिक्षुहरूलाई दिएका "जसले उद्योग गर्ने चाहना राख्दछ तिनीहरू एकै स्थानमा रहँदैनन् । हाँसले जलाशय छोडेर गए जस्तै तिनीहरू एक पछि अर्को घरमा सर्दछन् । जसले संग्रह गरेको छैन र भोजनमा संयमी रहन्छ तिनीहरूले अनित्यमा शून्यतादेखि अकुण्ठित स्वतन्त्रता साक्षात्कार गर्दछन् । त्यस्ताको गति आकाशमा उड्ने चराको गति जस्तै देख्न गाह्रो हुन्छ ।"

"जसले मलाई पछ्याउन चाहन्छ उसले आफूलाई बुझ्नेर मेरो भारी बोक्नुपर्दछ" भन्ने यीशुको वक्तव्य धम्मपदमा उल्लेखित "तरुण अवस्थामा बुद्ध शासनमा संलग्न हुने भिक्षु बादलबाट मुक्त भई चन्द्रमा प्रकाशित भए जस्तै प्रकाशित हुन्छ ।" भन्ने बुद्धको शिक्षासँग समानता पाइन्छ ।

गुवर र कर्स्टनका भनाईअनुसार चर्च (Church) ले आपना शक्तिलाई सुदृढ पार्न असंख्य अनुयायीहरूलाई आत्मविसर्जनमा जोड दिए । उनीहरूलाई आध्यात्मिक जिम्मेवारीबाट वंचित गराए । लेखकहरूको मतमा शक्तिको जगमा उठेको अनि अनुयायीहरूको आध्यात्मिक विकासको जिम्मेवारी व्यक्तिगत हिसाबले आफूले लिने यस्ता चर्चको कुनै काम छैन । यस विपरित यीशुले आपनो जीवन, कर्म र विचारलाई माथि उठाउने जिम्मेवारीको लागि आत्मज्ञानमा जोड दिएका थिए ।

बुद्धले जस्तै यीशुले पनि आफ्नो प्रभुत्व कायम राख्न सच्चा आत्मज्ञानको लागी बाधक बनेका पुरोहित र तर्कशास्त्रीहरूको विरोधमा आवाज उठाए । यीशुका शब्दहरू यस प्रकारका छन् "पुरोहित (Pharisees) र पण्डा (Scribes)हरूले ज्ञानको कुंजी आपना हातमा लिइ लुकाउने गरे । न त उनीहरू आफै परे न अरू पस्न चाहनेहरूलाई पस्न दिए । तर तिमीहरू सर्प जस्तै चलाक र ढुकुर जस्तै निर्दोष रह्यो ।

गुवर र कर्स्टनले ऐतिहासिक यीशुले बौद्ध जीवन बिताएको र आपना चेलाहरूलाई बौद्ध आदर्श सिकाएको कुरा प्रमाणित गर्न साहसिलो कदम उठाएका छन् । उहाँहरूको यस कदमलाई पछ्याउँदै अक्सफोर्ड नयाँ नियम(Oxford New Testament) का विद्वान् वार्नेट हिलमान स्टीटर (Barnett Hillman Streeter) सन् १९३० तिर "बुद्धका नैतिक उपदेशहरू र पर्वतमाथिका उपदेशहरू (the Sermons of the Mount) बीच विचित्र तरिकाले हेलमेल रहेको" भनी उल्लेख गरेका छन् ।

आदि यीशुले यस कुरालाई लिएर चाहिंदो मात्रामा प्रमाण पेश गर्न नसके तापनि जनतालाई यसबारे नयाँ कुराहरू खोजी गर्न भने उक्साएको छ । पावलवादी धर्मभिरूहरूले (Pauline theologicians) जेसुकै माने तापनि प्राचीन ख्रीष्टान धर्ममा बौद्ध प्रभाव रहेको कुरालाई भने नकार्न सकिँदैन ।

अनुवादक - डा. सानुभाई डंगोल

लुम्बिनीमा चैत्रपूर्णिमा

– लोकदर्शन वज्राचार्य
अध्यक्ष धर्मोदय सभा

प्रत्येक वर्ष चैत्रपूर्णिमाका दिन बुद्धपूजा तथा मेलाको रूपमा ५० सौ हजार मानिसहरू नेपाल र विदेश (भारत) बाट सो महोत्सवको मेला भर्न भेला हुने गरेका छन् । २, ३ दिन अघिदेखि नै सयौं पसलहरू थाप्न आउँदा रहेछन् । एकदिन अगाडीदेखि टाढा टाढाका मानिसहरूलाई बास बस्ने र बुद्धजयन्ती र मेलाको दिन सबैरै बिहानदेखि घुईचो लाग्ने शुरु हुन्छ ।

निजहरूको बस्ने सुविधाको लागि साना साना अस्थायी छाप्राहरू बन्छन् । प्राय: जसो त रूखमुनि नै बास बस्छन् र २० सौ अस्थायी ट्वाइलेटहरू बनाइन्छ । धेरैजसो त खुल्ला मैदानमा नै दिसा पिसाब गर्ने गर्दारहेछन् ।

मूल दिनको विशेष महिमा :-

१. मेला भर्न आएका मानिसहरू विशेष गरेर आईमाई र ६ महिने दुधेबालकदेखि १०, १२ वर्षका केटाहरू र आईमाईहरू पवित्रकुण्डको पानीबाट नुहाइन्छ ।

२. नुहाएपछि आईमाईहरू लुगा फेर्दा चोलो नलगाउने र प्राय: पहेंलो र रातो सारी लगाउने गर्छन् ।

३. पूजा गर्नुभन्दा अगाडी बच्चाहरूलाई शिर (कपाल) मुन्दर गरी कपाल कटाइन्छ, कपाल काट्छ । केही कपाल (टुपी) पनि बाँकी राख्दैन र हुँदैन ।

४. त्यति गरिसकेपछि पूजामा आमा चाहिंले बच्चाहरूलाई पूजा संकल्प गराइन्छ र पूजाको थालनी हुन्छ ।

५. चारपाटे (चारकुने) पूजा गर्ने मण्डपहरू बनाइन्छ । मण्डपको माथिल्लो भागमा ३ वटा गोलाहरू (चैत्य स्तूप स्वरूप) बनाइएकोमा पूजा अर्चना गरिन्छ ।

६. पूजा गरिसकेपछि कपाल काटेको रौं र पूजा सामग्रीकासाथ बच्चाहरू समेत लिई अशोक स्तम्भमा कपाल चढाउँछन् र पूजा गरी मन्दिरमा रहेको मायादेवी मन्दिरमा सभक्तिपूर्वक पूजाअर्चना गरिन्छ । त्यहिँ नजिक रहेका थेरवाद मन्दिर र लामा गुम्बामा पनि पूजाअर्चना गर्न जान्छन् । सो पूजाअर्चना सकेपछि पुन: फेरि आफ्नै ठाउँमा आई तीनवटा ईंटाहरू तिनकुने चुलामा कराई घोट्ने भनी हलुवा, रोटी, पुरी साकाहारी तरकारी बनाई खान्छन् । पूजारीलाई भेटी र दान गरी खाई सकेपछि आफ्नो गन्तव्य स्थानतिर प्रस्थान गरिन्छ ।

नोट– सो पूजाअर्चनाबारे मैले पुरोहित र पूजा गर्न आउने जजमानहरूलाई सोद्धा न त पुरोहितलाई के पूजा गरेको थाहा छ ? न त कसको लागि किन पूजा गरेको ? भन्ने थाहा छ जजमानहरूलाई पनि त्यो सबै विधिविधान किन गराइन्छ भनी सोद्धा आफूलाई जानकारी नभएको, खाली परम्परागतदेखि केटा बच्चाहरूलाई सो दिन लुम्बिनीमा ल्याई नुहाई, धुवाई गराई कपाल काटी पूजाअर्चना गर्ने परम्पराको पूजामात्र हो भन्ने जानकारी भएको बताइन्छ ।

दृष्टव्य :- यहाँ अचम्मको व्यहोरा निम्न प्रकारको प्रश्नचिन्ह उठिन्छ ।

तपसिल

क. आईमाईहरूले पवित्रकुण्डको पानीबाट नुहाई सकेपछि चोलो नलगाउने, प्राय: रातो र पहेंलो रङ्गको सारीमात्र किन लगाइन्छ ?

ख. केटाहरूलाई मात्र टुपी नराखी किन कपाल काटी मुन्दन गरिन्छ ?

ग. तीनवटा गोलाकार (स्तूपको रूप भएको) लाई किन पूजा गरिन्छ ? त्यो के को प्रतिक मानिएको हो ? सायद बुद्ध, धर्म, संघको प्रतिक मानिएको हो कि ?

घ. काटेको कपाल अशोक स्तम्भमा नै किन चढाउने गरेका हुन् ?

ङ. सबै पूजा सकेपछि शुद्ध साकाहारी खानाको लागि कराई घोट्ने चलन किन रहे ? सो बारे न त पुरोहितलाई ज्ञान छ ? न त पूजा गर्न आएका मानिसहरूलाई त्यसको मतलब थाहा छ ?

शाकाहारीको चलन (मांसाहारी निषेध) किन गरिएको आदि आदि प्रश्नचिन्ह उठाउन सकिन्छ ?

च. सारांशमा वर्षौं अघिदेखि चलिआएको यो प्रथा बौद्ध परम्पराअनुसार भिक्षु हुने (श्रामणेर हुने) चलन रहिआएको हो कि ? एकिनसाथ कितेर भन्न सकिन्न । यो मेलाको अनुसन्धान हुन जरूरी छ ।

हाल बुद्धजयन्ती बैशाखपूर्णिमाका दिन मानी आएको चलन देखिन्छ । यो चलन बुद्धजयन्ती मनाउने दिन विभिन्न देशमा लुनार क्यालेण्डरअनुसार विभिन्न दिन र महिनामा गरिआएकोमा विश्वभरि नै एकै दिन एउटै महिनामा बुद्धजयन्ती मनाउने प्रचलन कायम हुन आएको त टोकियो, जापानमा सम्पन्न भएको विश्व भातृत्व बौद्ध संघको १२ औं अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनमा मात्र निर्णय भएपछि वैशाख पूर्णिमाको दिन प्रायः अप्रिल, मे महिनामा फरक फरक दिनमा पर्न आउने हुँदा सामूहिक रूपमा एकैदिन एउटै महिनामा मान्न सकेको छैन ।

नेपालको परिप्रेक्ष्यमा धेरै जसो ठाउँमा चैत्र पूर्णिमाका दिन नै बुद्ध जयन्तीको रूपमा मनाई आएको अध्यापी पाइन्छ । जस्तै :-

१. नागार्जुन बालाजु मेला :- जहाँ कि नागार्जुन पहाडको गुफामा महायानको पुनरुत्थान प्रवर्धकको रूपमा मानी आएका विद्वान् बौद्ध भिक्षु आचार्य नागार्जुनको केही समयसम्म बस्नुभएको वासस्थानको रूपमा मानी आएको (२२) बाइसधारामा नुहाई धुवाई मेला भर्ने चलन रहिआएको छ ।

२. आचार्य गुठी (दे आचार्य गुठी) :- काठमाडौंको महायान, वज्रयानका अनुयायी बौद्ध विद्वान् वज्राचार्यहरूको स्वयम्भूमा हुने संघभेला र पूजा-आचार्य गुठी पनि चैत्रपूर्णिमाको दिनमा नै अध्यापी मानी आएका छन् । यस्ता अन्य ठाउँहरूमा पनि आपनो परम्पराअनुसार चैत्रपूर्णिमाको पर्वलाई मानी आएका छन् ।

अरू विशेष उल्लेखनिय यो पनि छ कि उत्तरतर्फ तिब्बेत, चीन, जापान, कोरिया र अरू लाओस, भियतनाम, कम्बोडिया आदि देशहरूमा त रुन जेष्ठपूर्णिमाका दिन बुद्धजयन्तीको रूपमा भव्य उत्सव मनाई आएका छन् । तर श्रीलंका, बर्मा, थाइलैण्ड आदि देशहरूमा वैशाखपूर्णिमाका दिनमा नै बुद्धजयन्ती मनाउने चलन छ ।

एवं प्रकारले बुद्धजयन्ती विभिन्न देशहरूमा विभिन्न महिना र दिनमा लुनार क्यालेण्डरअनुसार बुद्ध जयन्ती मनाई आएको पाइन्छ । तर नेपालमा चैत्र पूर्णिमाका दिन लुम्बिनीमा मात्र होइन कि अन्य स्थानमा पनि मानी आएको हुँदा यसको महत्त्व र विशेषता भएको देखिन्छ । हुन त माथि उल्लेखित जापानमा सम्पन्न १२ औं अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनबाट पारित भएपछि मात्र बैशाखपूर्णिमाको दिनमा नै बुद्धजयन्ती मान्ने प्रचलन स्थापना भएको छ ।

द्रष्टव्यः- बौद्ध विश्वास र परम्पराअनुसार बुद्धजयन्ती मनाउने प्रचलन भगवान् बुद्धको महापरिनिर्वाण भएको दिनलाई समेटेर मनाई आएको देखिन्छ । किनकि महापरिनिर्वाण हुनुभन्दा ८० वर्ष अघि भगवान् बुद्धको जन्म र ३५ वर्षको उमेरमा बोधित्व प्राप्त गरेको तीनै पवित्र त्रियोग सोही पूर्णिमाका एकै दिनमा (रूखमुनि) नै भएको हुँदा त्रियोग सम्पन्न अति महत्त्वपूर्ण र पवित्र दिन भएकोले अध्यापी बुद्धजयन्तीको रूपमा मनाई आएको पाइन्छ र देखिन्छ ।

परलौकिक हित र सुख हुने आठ गुणधर्महरू

१. कामकाजमा वीर्यवान् हुने, अप्रमादी, व्यवधान सम्पन्न गर्ने, समानरूपले जीविका गर्ने र प्राप्त धनको रक्षा गर्ने,

२. श्रद्धावान्, शीलसम्पन्न, भनेको कुरा बुझ्ने, मात्सर्य रहित र हरबखत मार्ग शोधन गरी पारलौकिक-हितको निमित्त काम गर्ने

– व्यग्घपज्ज सूत्र

बुद्धधर्म व मेमेगु धर्म

भिक्षु बेल्लनविल विमलरतन
अनु.भिक्षु पञ्ञामूर्ति

च. विमुक्ति

न्हागु धर्मय् नं व धर्म स्यनेकने याइगु धर्म व उकी दुथ्याना च्वंगु प्रतिपदा (ज्याखँ) अनुसारं ज्यायाना आकांक्षा यायेगु अन्तिम इच्छा छगू खने दु । थ्व अनुसारं मेमेगु दक्व धर्मय् थें तुं बुद्धधर्मय् नं अन्तिम इच्छाय् झी नं न्हाब्वाइ । अथेसां तबि बुद्धधर्मय् ब्याख्या यानातःगु निर्वाण, दुःखं मुक्त जुइगु अर्थात् संसारं विमुक्ति, मेगु छुं नं धर्म क्यनीगु परम निष्टानाप समान याये फइमखु । हिन्दूधर्मय् सत्त्वपिनिपाखें प्रतिष्ठित जुइमाःगु परम सुखया रूपय् क्यनीगु (स्यनीगु) मोक्ष खः। मोक्ष धयागुया अर्थ मुक्त जुइगु खः। सत्त्वपिं विविध बन्धनय् तक्यनाच्वनी । अविद्यां यानाः उकियाजारे बोध यानाकायेगु शक्ति इमिके मदु । उकिं विविध दुःख भोग यायां भ्रमण यानाच्वनीपिं सत्त्वपिनिगु आत्मा बन्धनं विनिर्मुक्तगु स्थीरगु, सदाकालीकगु मोक्षय् थ्यंकेमाः। स्वयेंबलय् बुद्धधर्म स्यनीगु धापूत नाप थ्व खँ समान थें खने दुसांतबि बुद्धधर्म जोड बियाः स्यनातःगु अनात्मवाद व स्थीर धकाः धाये फइगु छुं नं प्रकारया पदार्थत मदु धयागु संकल्पनाप हिन्दूधर्मया थुगु मोक्ष संकल्पनाप समान याये फइमखु । मोक्षय् सम्प्राप्त जुइत सत्त्व प्राणीपिंके दुगु बदलय् मजुइगु आत्मा आधार खः। च्वय् व्याख्या यानागु अनुसारं अजाःगु आत्मायात अस्वीकार याइगु बुद्धधर्म, निर्वाण प्राप्त याना काइपिं सत्त्वप्राणीपिनिगु बारे खँ ल्हायेथाय् मदु धकाः क्यनाबी । वथें तुं निर्वाण धयागु विद्यमान मदुगु बाहेक विद्यमानगु गुगुं थाय् मेगु हे संसार मखु । उकिं हिन्दूधर्मय् क्यनातःगु मोक्षया धापूनाप बौद्ध निर्वाण संकल्प सहमत मजू ।

क्रिष्टियन धर्मय् मनुष्यपिनि उत्तम निष्टा म्हसीका बियातःगु मुक्ति जुइगु Salvation अमरत्व Immortality सदाकालीक जीवन Life Eternal वा विमुक्ति Redemption खः। थ्व परिचय अनुसारं दुःखं मुक्त जुइगु, पापी स्वभावं मुक्त जुइगु धयागु निशेधार्थ Negative थें तुं सदाकालीक सुख, अमरत्व प्राप्त यानाकायेगु धयागु प्रतिशेधार्थ Positive नं थ्व अन्तिम निष्ठायाः दुने खनेदु । थ्व धापुली नं बाह्य रूपं समानता खने दुसां नं, मुख्यरूपं बौद्ध निर्वाण बोध जुइवं, निर्वाण धयागु क्रिष्टियन विमुक्ति समान खः धकाः धाये फइमखु ।

क्रिष्टियन धर्मअनुसारं मनुष्यपिनिगु जीवनय् विद्यमान स्वभाव दुःखं युक्त खः। अजाःगु स्वभाव विद्यमान जुयाच्वंपिं देवतापिं पाखें तापाःगुलिं खः। अर्थात् आदम धयाम्ह प्रथम व्यक्तिं देवतापिनिगु इच्छायात मल्वयेक क्रिया (ज्याखँ) याःगु खः। उकिं थ्व पापी स्वभावं मुक्त जुइत देवतापिनि आज्ञाकारी (सुवच) जुयाः वसपोलपिनिगु इच्छा अनुसारं व धर्म मार्गय् अनुगमन यायेमाः। अथे जुल धाःसा सदाकालीक सुख दुगु स्वर्गय् वने खनी । उकियात देवतापिनिगु राज्य Kingdom of God धकाः न्हथनातःगु दु । व थ्व संसारं पिने जूगु, सदाकाल विद्यमान, दुःख विहीनगु संसार खः। बुद्धधर्म सदाकाल विद्यमानगु, इहलोक वा परलोकं पिने लानाच्वंगु दु धकाः स्वीकार मयाइगु जूयानिंतिं हिन्दूधर्मय् स्यनीगु मोक्ष सुख थें तुं क्रिष्टियन धर्मया स्वर्गया राज्य बारे संकल्प नं बुद्धधर्मनाप सहमत मजू । उकिं क्रिष्टियन धर्मय् अन्तिम उद्देश्य, बुद्धधर्म स्यनीगु निर्वाणनाप समान याये फइमखु ।

इस्लाम धर्म स्यनीगु स्वर्गया बारे धापू छखेँ क्रिष्टियन धर्मनाप समान खनेदु । धर्मयात अनुकूल नक्सां ज्या (क्रिया) याइम्हेसित अन्तिमय् देवतापिनिगु लोकय् वसपोल व देवदूतपिंनाप सदाकालीक सुखं बास याये दइ । अनं लिपा व शरीरनाप शारीरिक सम्पर्क आदि सीमापाखें विनिर्मुक्त जुयाः वास याइ । शारीरिक वा शरीर विनाः भोगय् याइगु सुखबारे धाइगु जूयानितिं थ्व धापू नं बुद्धधर्मनाप पाय्छि मजू । बुद्धधर्मया अन्तिम उद्देश्य निर्वाण खः। स्थान वा निर्वाण प्राप्त व्यक्तिपिनिपाखें स्वकीय इन्द्रिय अनुभूतिं भोगय् याइगु सदाकालीक (जन्म व मरण), विद्यमान वा दयाच्वनीगु सुख मखु । व सुख धकाः धायेगु दुःखया अभाव धयागु अर्थय् जक खः। उकिं न्हापा च्वय् न्हथनातयागु ग्रन्थय् निर्वाणया बारे अप्वः धयाथें उल्लेख यानातःगु हे अभावार्थ रूपय् खः।

" यो खो आवुसो रागक्खयो दोसक्खयो
मोहक्खयो इदं वुच्चति निब्वानं"

(सं. नि. ७९. ९)

राग, द्वेष व मोहमदया वनीगु हे निर्वाण ख:।

"इदं खो पन भिक्खवे दुक्खनिरोधं अरियसच्चं
यो तस्सायेव तण्हाय असेस विराग निरोधा
चागो पटिनिस्सग्गो मुक्ति अनालयो"

(महावग्ग १. १०)

विना: तृष्णाय् प्यपुनाच्वनीगु, हांनिसें लिना: छेदनयाना: छ्वयेगु, उकिं मुक्त जुइगु, उकी प्यमपुंसे च्वनीगु हे दु:ख निरोध ख:।

"यदिदं सब्ब संखार समथो सब्बु पधिपटि निस्सग्गो
तण्हक्खयो विरागो निरोधो निब्वानं"

(सं. नि. १. १३६)

दक्व संस्कारं मुक्त जुइगु, दक्व बन्धन त्याग याइगु, तृष्णा मदयेकीगु विराग, निरोध हे निर्वाण ख:।

थनथाय्लाक्क जन्म जुइत दु:ख दयावइगु हेतुं जुइगु तृष्णा आदि क्लेशं, बन्धनं मुक्तजुइगु बाहेक अन्तिमय् सुखगु सदाकालीकगु थासय् जन्म जुइगु बारे धापू निर्वाणया बारे थ्व ब्याख्या नं गम्यमान मजू। झी "दु" धका: अनुभवं खँ ल्हा:पिं सुनानं निर्वाणनाप स्वापू मदु धका: बुद्धं अझ नं स्पष्ट याना विज्याःगु दु।

थन पथवि, आपो, तेजो, वायो धयागु थ्व पदार्थ थन मदु। थन ताहाक:, चीहाक:, चीधं, तःधं, सुभ, असुभ धयागु स्वरूप, नाम, रूप नं बांकी मजुसे मदयावनी। उकिं इहलोक मदु, परलोक नं मदु, चन्द्र सूर्य नं मदु। अन बिज्यायेगु, वनेगु च्वनेगु, प्याहां वयेगु जन्म मदु।

(दी. नि. १. १२८)

थथे "दु" धयागु बचनं निशेधार्थ ब्याख्या यायेबलय् अथेसा निर्वाण धयागु शून्यत्व अर्थात् आत्मा मदयेकीगुला ? धयागु धापू सुनानं सृजना यायेफु। अथेसा व प्रश्न लागु जुइगु, मदयेकेगु निंतिं आत्मा दुसा जक ख:। बुद्धधर्म आत्मा दु धयागु मूल रूपं प्रतिक्षेप याइ। अथेसा निर्वाणय् मदयावनीगु छु ले ? जि, जिगु धयागु गल्ति विचार अर्थात् अविद्या ख:। स्थीर, विद्यमान मदुसा, संसार भ्रमण इत्यादि धका: धायेगु स्कन्ध, धातु, आयतनय् खालि मदयेक विद्यमान जुइगु ख:। संसार विद्यमान धयागु दु:ख दयावइगु ख:। संसारया विद्यमान मदयेका छ्वयेगु दु:ख मदयेका छ्वयेगु ख:। निर्वाण धयागु दु:खया अन्त ख:। मेमेगु धर्मय् स्यनीगु स्वर्ग थें तुं निर्वाण मार्गया बारे धापू न्ह्यथनातःगु खने मदु। दु:ख, हेतुफल धर्मया निरन्तर प्रवाह जूयानिंतिं दयाच्वंनीगु ला, दु:खं मुक्त जुइया निंतिं दु:ख दयावइगु हेतु मदयेका छ्वयेमा:। थ्व प्रतीत्य समुत्पाद धर्मय् "इमस्मिं असति इदं न होति, इमस्स निरोधा इदं निरूज्झति" अर्थात् "थ्व निरूद्ध जुलधा:सा थ्व निरूद्ध जुइ।" अथे जूगुलिं दुक्ख निरोध अर्थात् निर्वाण बुद्धधर्मया न्हापांगु अध्यापन जुयाच्वंगु हेतुफलवादं स्पष्ट याइ। थ्व अनुसारं दुक्ख दयाच्वनीगु हेतु मदयेका छ्वल धा:सा संसार गमन दइमखु। व हे निर्वाण ख:।

मेगु दक्व धर्मया अन्तिम उद्देश्यय् थ्यने फइगु मृत्यु पश्चात् जक ख:। तर बुद्धधर्मअनुसारं निर्वाणय् वनेत वा थ्यंकेत मसीतल्ले पियाच्वने म्वा:। सुनानं लोकय् यथातत्व अर्थात् सत्य वोध याइ, वं निर्वाणसाक्षात्कार याइ। अरहत् धका: निर्वाण बोध यानाका:पिं व्यक्तिपिन्त धाइ। निर्वाण बोध यानाका:पिं श्रेष्ठ व्यक्तिपिनिबारे मूल ग्रन्थय् उल्लेख यानात:गु दु, "खिणाजाति वुसितं ब्रह्मचरियं नाजरं इतत्थायाति" जन्मयात अन्त्ययाये धुंकल, उत्तमगु चर्याय् ब्वलना: मदया वन, न्ह्यःने वइगु छुं यायेमानिगु छुं मन्त"। अथे जूगुलिं वसपोलपिसं "अतीतया बारे शोक याइमखु, अनागतया बारे कल्पना याइ मखु, वर्तमान जीवन निर्वेदं शान्तं हनी।" मेमेगु छुं नं धर्मय् थथे धर्मया उत्तमगु निष्ठा थ्व जीवनय् हे प्राप्त यानाकाये फइ धका: स्यनात:गु मदु। थुजाःगु यक्व कारण अनुसारं बुद्धधर्म अभिप्रेरित जूगु उत्तम निष्ठापाखें मेमेगु धर्मनाप समान याये फइमखु धका: धायेगु थाय् दु। मेमेगु धमं स्यनीगु विमुक्ति व्यक्तिपिसं अनुभव याइगु सुख ख:। बुद्धधर्मय् स्यनीगु निर्वाण अलौकिक सुख ख:। मेमेगु धर्मय् स्वर्ग वा मोक्ष मेगु हे लोक ख:। बुद्धधर्मय् निर्वाण लोकोत्तर तत्त्व ख:। थ्व मेमेगु धर्मय् मुक्ति वा मृत्यु पश्चात् प्राप्त यानाकाइगु तत्त्व ख:। बुद्धधर्मय् निर्वाणावोध थ्व जीवनय् हे प्रत्यक्ष याना काये फइगु सत्य ख:।

३.बौद्ध भिक्षु महासंघया विशेषता

संविधान जुयाच्वंगु यक्व धर्मय् पूज्य, पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाः धकाः धयापिं व्यक्तिपिं खनेदु । धर्म विद्यमानया लागि हेतु जुयाच्वंगु मुख्य कार्य इष्ट यायेया निंतिं वा धार्मिक चारित्र, पूजा आदि संचालन यायेगु अप्वः धयाथें थ्व विशेष धार्मिक व्यक्तेपिनिगु कर्तव्य खः। उकिं थःथःगु धर्मयात साधारण जनतायागु विशेष गौरव स्वयं पूज्य वा पुरोहित पक्षयात दयाच्वनी ।

थन झीसं बिचाः यायेमाःगु च्वय्यागु परिच्छेदय् उल्लेख यानाक्यनागु दक्व धर्मय् दुथ्यानाच्वंगु पूज्य वा पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाःपिन्त समान रूपं काये फइला मफइला धइगु कारण खः। दक्व धर्म स्यनीगु छगू हे खँ खः धयागु सहज प्रवृतिया फलस्वरूप बौद्ध भिक्षुपिं व अन्य धर्मया पूज्य, पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाः व्यक्ति नं समान रूपं मानय् यायेगु थौंकन्हय् अःपुगु बानि हे जुइ धुंकल । उकिं संघरत्नयात उचित गौरव मदया वःगु जक मखु बौद्ध भिक्षुपिं नं मेमेपिं पूज्यपिं जक धयागु गलत विचार बौद्धपिंनि दुने नं ब्वलनेत हेतु जूवंगु दु । उकिं बुद्धधर्म परिपूर्ण भावय् थ्यंकेत प्रधान अंग स्वंगू मध्ये छगू संघरत्न मेमेगु धर्मय् खने दुगु पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाः व्यक्तिपिंसिवें फरक जुयाच्वंगु खँ बौद्धपिसं स्पष्ट रूपं थुइकाः बोधयाना कायेमाः।

बुद्धधर्मय् खने दुगु संघरत्न पूज्य वा पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाःपिं थें मखु । पुरोहित देववाद धर्मया सम्प्रदायय् देवता व मनुष्यपिं दथुइ मध्यस्थ जुयाः कार्य यायेगु जिम्मा कयातःपिं व्यक्ति खः। देवतापिनिगु स्वामित्व स्वीकार याइगु धार्मिक विश्वासयात स्वकीय आवश्यकता प्रस्तुत यायेत माध्यम Meadia अवश्य जूवइ । पुरोहित पक्षय् सृजना जूगु हे अजाःगु आवश्यकता पूर्ति यायेत खः। हिन्दूधर्मया शुरुइ पुरोहितपिं मदुसां ब्राह्मण जूबलय् धार्मिक कर्तव्ययात पालन याःपिं पुरोहितपिं सृजना जुल । यज्ञ सहित धार्मिक यज्ञहोम, पूजाआजा यायेगु जक मखसे पुरोहितया रूपय् ब्राह्मणपिं समाजय् मान्यगणया रूपय् नं प्रतिष्ठित जुल । अथे कुलया रूपय् ब्राह्मण समाजय् अन्य दक्व कुलया सिवें च्वय् थ्यंगु व छुं धार्मिक पूजायात नेतृत्व सम्हालय् यायेत यक्व परम्परातक उभयकुल पारिशुद्धि दुपिं ब्राह्मणपिं दयेमाःगु चलन जुयावल । हिन्दूधर्म अनुसारं पुरोहित जुयेत ब्राह्मण कुलय् जन्म जुइगु हे विशेष योग्यता जुल । थन आचरण भिनेगु आदि छुं खँ मन्त ।

मेपिं धार्मिक पूजाआजा यायेया निंतिं Compalsary ब्राह्मण पुरोहितपिनिगु उपस्थिति आवश्यक जुल । ऋग्वेद पाठ ब्वँब्वं देवतापिन्त स्तुतियायां यज्ञया निंतिं, आराधना याइगु, यज्ञ प्रस्तुत यायेगु, नेतृत्व सम्हालय् यायेगु आदि दक्व कार्यभार ब्राह्मण पुरोहितपिसं सिद्ध यायेमाःगु जुयाच्वन । यज्ञहोमं फल प्राप्त याना कायेत ला यज्ञ याइम्ह ब्राह्मणयात गाक्क दक्षिणा बीमाः। अथे मजुल धाःसा यज्ञ यजमानयात अनर्थ यायेत तकं लिफः मस्वः। इमिसं थःत म्हसीकीगु हे आकस्थ, (आकाशय् च्वंपिं) देवतापिनि भूमिस्थ नियोजित (भूसुर) धकाः खः। यज्ञ बाहेक अग्नि पूजा व जन्मंलिसें सामान्य जीवनया विविध अवस्थाया लागि निश्चित हिन्दू ज्याखँ (चारित्र) यायेगु ब्राह्मणपिनिगु मुख्य कार्य जुयाच्वन ।

ब्राह्मणपिं पुरोहित अर्थात् द्यःपाःलाः वा पूज्यपिं जूसांतबि इमिसं अन्य कुलया गृहस्थीपिं थें विवाह यानाः मचाखाचा पालन पोषण याइ । उकिया नापनापं स्वकीय आत्माया विमुक्तिया लागि तपस्या (व्रत) अनुगमन याइपिं नं जुयाच्वन । समय वंलिसे हिन्दू चिन्तनया विविध शाखा प्रशाखा विकास जुयावःगुया नापं पुरोहितपिनि नं अनेकौं गुरुकुल विद्यमान जुल । पुरोहितपिं धकाः ब्राह्मणपिं जक मखसे मेमेगु कुलय् दुपिंन्त नं ज्या यायेगु अवस्था सृजना जुयावल । भक्तिवादया मुख्य अंगया रूपय् मठमन्दिर, कोविल Kovil, Temple of a God निर्माण जूगुलिं देवतापिनि लागि भजनकीर्तन यायेगु, पूजा आराधना यायेगु व यज्ञ यायेगु हिन्दू पुरोहितपिनिगु मुख्य कार्य जुल ।

क्रिष्टियन धर्मय् नं पुरोहितपिन्त विशेष स्थान वियातःगु खनेदु । देवतापिनिगु इच्छायात ल्वयेक धर्मसम्बन्धी दक्व ज्याखँ याइगु हे पुरोहितपिसं खः। क्रिष्टियन धर्मय् पुरोहितपिन्त स्थापना यानातःगु हे (दयेकातःगु हे) जेसस क्राइष्टं खः। सुनांनं पुरोहितपाखे कतोलिक सभाय् पूजा प्रसादय् मुख्य रूपं वा प्रधान रूपं दिव्य सत्प्रसादय् सेवा यायेत खः। "दिव्य पूजाय्, पूपय् व अंगुरया रसय् जेसस क्राइष्ट विज्यानाः यज्ञ प्रमाणित याये धुंकाः पुरोहितं व मेपिं क्राइष्ट भक्तिपिंसं नं पूप (अंगुरया रस वा निगुलिं) प्राप्तयाना काये धुंकाः जेसस क्राइष्टयात प्राप्तयाना काये फइ ।" थुकियात दिव्य

सत्प्रसाद धका: धाइ । दिव्य सत्प्रसाद छखें यज्ञहोम थें मेपाखें जेसस क्राइष्टनाप सम्बन्ध जुइगु माध्यम थें नं क्रिष्टियन धर्मय् प्रकाश यानात:गु दु । थनथाय् लाक्क दिव्य यज्ञ प्रमाणित यायेगु रोगीपिन्त वा मरणासन्न व्यक्तिपिन्त दिव्य सत्प्रसाद प्राप्त यानाबीगु प्रसाद निधान दान, नकतिनि जन्म जूम्ह मचायात वा न्हापां क्रिष्टियन धर्मय् दुहांव:पिन्त देव जीवन बीगु, पाप क्षमायायेया निंतिं पापोच्चारण धयागु प्रसाद निधान, विवाह बन्धनया निंतिं आशीर्वाद बीगु इत्यादि धार्मिक कृत्य हे पुरोहितं यायेमा:गु कर्तव्यया रूपय् क्यनात:गु दु ।

इस्लाम धर्मय् मेमेगु धर्मय् थें पुरोहितया रूपय् अलग्ग जुयाच्वंपिं सुं व्यक्ति खनेमदु । थ्व देववादी धर्म जूसांतवि इस्लाम धर्मय् आधार जुयाच्वंगु सर्वशक्तिशाली अल्हायाथाय् वनेत क्रिष्टियन, हिन्दू धर्मय् थें मेपिं व्यक्तिपिं आवश्यक मजू । न्हागु आत्मां नं अल्हायाथाय् वने फइ धइगु इमिगु धापू ख:। उकिं विशेष पुरोहित कुल दयेकेत इस्लाम धर्मया निर्माता मोहोमडनविं बिचा: याना मत:। देवतापिन्त यज्ञ यायेत याक:याक:चां वा समूहया रूपय् यज्ञ यायेबलय् कुराणय् पारंगत यानात:म्ह (ब्वनेस:म्ह) न्हाम्हेस्यां नं व सिद्ध याये फइ । इस्लाम धर्मय् गृहस्थी व प्रवजित धयागु निगू पक्ष मदु । धार्मिक नेताया रूपय् ज्या खें याइपिं मव्लवी , मुल्ला आदि नामं प्रकाश यानात:पिं दक्वस्यां गृहस्थी जीवन बितय् याइ ।

बुद्धधर्मय् हिन्दू क्रिष्टियन धर्मय् थें पुरोहित वा द्य:पा:ला: मदु । पुरोहित धयागु बचन Priest यात बियातःगु निर्वचनय् बौद्ध भिक्षुपिं छुं नं प्रकारं अन्तर्गत याये फइमखु । ओक्सफर्ड शब्दकोषय् Oxford dictionary प्रीस्ट Priest धयागु वचनया अर्थ ख:-

१. सामूहिक धार्मिक कार्य यायेत पदास्थित व्यक्ति ।

Official Minister of religious worship

२. दैनिक रूपं धार्मिक कार्य याइपिं ।

Clergyman having authority to administer the secrament.

३. पाप क्षमा यायेगु अधिकार प्राप्त व्यक्ति ।

Authority to pronounce absolution.

बौद्ध भिक्षुपिं धर्मया विषयय् राजकाज Official Employment याइपिं व्यक्तिपिं मखु । देववादी धर्मय् थें बुद्ध शासनय् पदया प्रतिष्ठित व्यक्तिपिं वा व्यक्तिपिसं युक्तगु कुल परम्परागत वा वंशानुगत समूह Hierarch authority मदु । गौतम बुद्धं अजा:गु पद वा शक्ति सुयात बीगु धका: महापरिनिर्वाण जुइन्ह: भिक्षुपिसं न्यंगु न्हस:या बियाबिज्या:गु लिसलं थ्व खें स्पष्ट जू । वयें तुं धर्मया सम्बन्धय् भिक्षुपिं छुं नं प्रकारं Official Emloyment सिद्ध यायेत जिम्मेवारी मदु । मेमेगु धर्मय् थें बुद्धधर्मय् धार्मिक उद्देश्य साक्षात्कारयाना बीत भिक्षुयात वा मेपिं व्यक्तियात मेपिनि निंतिं यायेमा:गु Official ज्या मदु । बुद्धधर्मअनुसारं धार्मिक प्रतिपदाय् च्वनेगु थ:थम्हेस्यां यायेमा:गु ज्या ख:। बुद्धधर्मय् मुक्ति प्रदान याइपिं सुं मदु । विमुक्ति प्राप्त यानाकाये फइगु हे थ:म्हं हे ख:। उकिया निंतिं मध्यस्थ कर्तायागु आवश्यकता मदु । बुद्धधर्मय् पाप सिला छ्वयेगु वा पाप क्षमा यानाबीम्ह सुं मदु । सुं पवित्र जुइगु वा अपवित्र जुइगु थ:म्हं याइगु ज्या खें अनुसारं ख:। बुद्धधर्मय् पाप क्षमा यायेगु थें जा:गु छुं मदुगुलिं याना: पापोच्चारण यायेत वा क्षमा बीगु कार्य यायेत पुरोहितपिं वा द्य:पा:ला:पिं नं आवश्यक मजू ।

बुद्धकालीन समयय् दुपिं भिक्षुपिं पुरोहितपिं मखसे पूज्य व्यक्तिपिं ख:। पुरोहित धयागु पूजाआजा याइपिं ख:। पूज्य धयागु गौरव यायेत योग्यपिं व्यक्ति ख:। भिक्षु संघपिं दुथ्यानाच्वंगु पूज्य पक्षय् सिवाय पुरोहित पक्षय् मखु । भिक्षुपिं बुद्धधर्मय् पूज्यया रूपय् गृहस्थीपिनि नाप अ:पुइक हे छुटेयाना: म्हसीका काये फुसांतवि धर्मानुसारं विचा:याना स्वयेबलय् गृहस्थ व संघपिनि दथुइ दुगु अन्तर देववादी धर्मय् खने दुगु थें जा:गु स्वभावं मखु । छगू पक्ष मेगू पक्षनाप मूल रूपं फरक धका: क्यनेत बौद्ध उपासक व संघपिं दथुइ असमानता मदु । छगू हे उद्देश्य प्राप्त यानाकायेत इपिं छगू मार्गय् वनीपिं ख:। निगू पक्षं फरक जुयाच्वंगु हे व मार्गय् गौरव भाव वा समर्पण भाव जक ख:। गृहस्थ जीवन लौकिक तत्त्वय् च्वनीगुलिं उकें अलग जुया: ब्रह्मचारी जीवन यापन यायेत श्रेष्ठ प्रवृतिया रूपय् बुद्धधर्म व्याख्या याइ । गृहस्थ जीवन त्यागयाना: प्रव्रजित जुइगु बुद्धधर्मय् श्रेष्ठ जीवनया रूपय् क्यनात:गु विरागया लागि उन्मुख याइगु चर्या याना: ख:। उकिं बुद्धकालीन समय सुं भिक्षु शासनय् द्वाहां वइगु हे धर्मय् दुगु Official Employment इष्ट यायेत जिम्मेवारी वहन यायेत वा अधिकार प्राप्त यायेत मखसे निर्वाणावोध

अर्थात् विमुक्ति प्राप्त यानाकायेगु प्रतिपदा मार्गय् उत्साहित जुइत खः। अथे जूसांतवि निर्वाणबोध यानाकायेत दक्व बौद्धपिसं प्रव्रजित जुइमाः धइगु खँ थुकें बिचाः मयाः। धर्मानुकूल प्रतिपत्ति पूरा यायां सत्यबोध प्राप्त यानाकाःपिं गृहस्थीपिनि बारे यक्व खँ त्रिपिटकय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु । अथेसां आर्य मार्गय् वंपिं मध्यय् अप्वः धयाथें गृहस्थ जीवन त्याग यानावपिं अप्वः धयागु खँ निर्विवादं स्वीकार यायेमाः।

थ्व अनुसारं भिक्षुपिं संसार दुःख अन्त्ययानाः निर्वाण साक्षात्कारयानाः कायेया निंतिं बुद्ध देशित धर्ममार्गअनुसारं शील संवर मुख्य यानातःगु आध्यात्मिक गुणया पुसा पीत हेतु जुयाच्वंगु अनगारिक जीवन हनीपिं व्यक्तिपिं खः। अथेसां समाजय् भिक्षुपिं नाप सम्बन्ध जुयाच्वंपिं विविध धार्मिक सेवाय् दुवाला स्वयेबलय् वसपोलपिसं यानाविज्याइगु बुद्ध शासन सेवा अन्य धर्मया पुरोहितपिसं याइगु ज्यानाप समान मजू धकाः तर्क याये छिं । शील प्रदान यायेगु, बुद्धपुजा यायेगु, परित्राण पाठ यायेगु, पांशकूलय् वनेगु आदि थ्व धार्मिक चारित्र भिक्षुपिंनि छगू विधि कार्य खः। अथेसां व छगू कार्यनाप हिन्दू, क्रिष्टियन धर्मय् थें पुरोहितपिन्त दुगु नियम थें सिद्धयाये फइ मखु । बुद्धधर्म हे थः विमुक्ति थःम्हेस्यां हे यायेमाः धकाः स्यनीगु धर्म खः। बुद्ध वन्दना, शीलय् प्रतिष्ठित जुइगु, परित्राण पाठ यायेगु आदि ज्याखँ विनाः भिक्षु गृहस्थीपिसं हे सिद्ध याःसां छुं बाधा मदु । थनथाय् भिक्षुपिसं धर्मदेशना यायेगु धार्मिक ज्याखँ याकेगुलिं गृहस्थीपिन्त सहयोग जुइत मार्गदर्शक जक जुयाच्वनी । विपतय् वा सुखय् इमित आशीर्वाद बियाच्वनी । थःपिन्त चतुप्रत्ययं उपस्थान याइपिं उपासक - उपासिकापिन्त अर्थ, धर्म, अववाद अनुशासना यायां बहुजनहिताय बहुजनसुखायया निंतिं जीवन यापन यायेमाः धकाः गौतमबुद्धं भिक्षुपिन्त आज्ञा दयेकाबिज्याःगु दु । थ्व अनुसारं धार्मिक ज्याखँ सिद्धयायेगु आदि भिक्षु जीवनय् छगू अंश प्रयोग जुयाच्वंगु हे परार्थ चर्याया निंतिं खः।

थ्व अनुसारं मेमेगु धर्मय् पुरोहित पक्षय् थें संघरत्न नं देव आज्ञा पालन याइपिं व्यक्तिपिं जक मखु । थः शीलादि गुण धर्मय् प्रतिष्ठित जुयाः अन्य व्यक्तिपिन्त नं बौद्ध चरित्रय् प्रतिष्ठित यायेत तत्पर जुयाः आदर्श युक्त जीवन हना बिज्याइपिं पूज्य व्यक्तिया रूपय् भिक्षुपिंत स्वीकार यायेमाः।

धम्ममुदित - लसताया खँ

परलोक जुयाबिज्याम्ह संघमहानायक भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थविरयात "अग्गमहापण्डित पदवी", परलोक जुया बिज्याकम्ह संघनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर, वर्तमान संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर, वर्तमान अ. ने. भि. महासंघया अध्यक्ष भिक्षु बुद्धघोष व अ. ने. भि. महासंघया धर्मानुशासक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरपिन्त म्यानमार सरकारपाखें "अग्गमहासद्धम्मजोतिक धज" उपाधिं व पदवी छायेप्यूगु खः।

थुगु दँय् अ. ने. भि. महासंघया पुलांम्ह अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरयात 31st December 2000 स विद्यालंकार परिवेणपाखें "विद्यालंकार पद्मभूषण" पदवी छायेप्यूगु दुसा अ.ने.भि. महासंघया सचिव, भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरयात 8th March 2001 स म्यानमार सरकारपाखें हे "अग्गमहासद्धम्मजोतिकधज" उपाधिं व पदवी छायेप्यूगु जुल । वसपोलपिसं बुद्धशासनिक ज्याय् बियाबिज्यागु महत्त्वपूर्ण योगदानयात कदरयासे अ.ने.भि. महासंघं वर्तमान पदवी प्राप्त भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर व भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरपिन्त अभिनन्दन देछायेगु शुभ पुनीत हना ज्याऊवःस गुगु नं बौद्ध संघसंस्था वा सुं गुपिं उपासकउपासिकापिनि नं वसपोलपिन्त अभिनन्दन यायेगु इच्छाजूसा श्रद्धा प्वंके ज्यूगु धम्ममुदित-लसताया खँ सूचित यानाच्वना ।

अ. ने. भि. महासंघ
स्वापूयालागी फोन नं.

दिं - २०५८ बैशाख १ गते, शनिबार
थाय् - विश्व शान्ति विहार, मीनभवन
ई - न्हिनसिया १:०० ताःइलय्

भिक्षु सुदर्शन महास्थविर - ३३०८३६
भिक्षु बोधिज्ञान - ४८२९८४
भिक्षु कोण्डन्य - २२६७०२

अफगानिस्तानमा तालिवान शासकहरूद्वारा वामियान प्रान्तमा अवस्थित बुद्धमूर्ति ध्वस्त गर्न लागिएको
कार्यलाई रोक्न विश्व बौद्ध भातृत्व संघका अध्यक्षको नाममा धर्मोदय सभाका
अध्यक्ष लोकदर्शन वज्राचार्यद्वारा प्रेशित पत्राचारको केही अंश –

To,

Date: March 2nd 2001

H. E. President
World Fellowship of Buddhists
Bangkok

Your Excellency

It is with heavy heart and deep regret that the world today is witnessing the systematic destruction of world heritage, The Buddha Statues in Bamiyan, Afghanistan on the direct order of spiritual leader of Afghanistan. These Buddhists statues and artifacts belong to the world, and the present destruction is not only a loss to the world at general but especially to the whole Buddhist Community of the world.

We would like to appeal to you to immediately lodge the strongest protest to the United Nation Body as well as instruct all our regional centers to march to the nearest regional UN offices as well as to their respective governments to take up this issue and put pressure to stop this carnage.

We in Nepal plan to take out a mammoth procession and show our dismay at what is happening at Bamiyan, Afghanistan.

Yours in Dhamma
Loke Darshan Bajracharya
President

"WFB" का अध्यक्ष लोकदर्शन वज्राचार्यलाई लेखिएको पत्रको नक्कल–

Mr.Loke Darshn
Vice-President of the WFB
Kamaladi
P. O. Box 2810, Kathmandu 31
Nepal.

Dear Mr.Loke Darshan,

You are probably aware by now that the Taleban militia in Afghanistan has announced its intention to destroy systematically the priceless historical and cultural artifacts including our world heritage of the Buddha Statues in Bamiyan.

The headquarters of the World Fellowship of Buddhists, representing all our friends in the Dhamma, views this incredible shocking misfits with grave concerns and promptly submits our appeal to the Talebah leader and our request to the Director General of UNESCO to react on this terrible gross negligence on the part of those concerned in the Taleban militia regime, the copies of which are attached.

In addition to the WFB's appeals from the Headquarters, I am of the view that, if our Vice-Presidents could request the governments and the authorities concerned in their areas to make an appeal to this effect, it would increase the impact of the concerted world community's pressure on the Taleban Regime to stop their senseless and tragic action.

I would sincerely request you to seek urgently the support from the authorities concerned in your country.

"WFB" का अध्यक्षले तालीवानी सर्वोच्च नेतालाई लेखिएको पत्रको नक्कल–

Amirul Mominun Mullah Mohammad Omar

Taleban militia's supreme leader

Kabul, Afghanistan.

Sir,

The Buddhists all over the world have learnt with grave concern and with a deep sense of regret the reported news of the destruction of the Buddha images in Afghanistan, including the ancient Buddha statues at Bamiyan.

For centuries, the Buddha statutes at Bamiyan have been revered by the Buddhists as symbols of the Buddhist spirit of loving kindness, compassion and tolerance. They are greatly admired by people all over the world as a unique cultural heritage of Afghanistan and considered as part of the world cultural heritage. Their cultural significance are highly regarded by people of all faiths. As you may recall, it was reflected in a Reuters' repot in 1997 that, in an interview with Senator Raja Muhammad Zafarul Haq, the Secretary-General of the World Muslim Congress "the Taleban leadership... had no intention to pull down the two Buddha statues in Bamiyan and that Islam does not permit desecration of religious sites of other religious faiths."

The World Fellowship of Buddhists (WFB) is an international body established by the representatives of the World Buddhists in 1950 and represents all the Buddhists the world over. The main function of the WFB is to promote peace and unity.

On behalf of the World Fellowship of Buddhists, I wish to appeal to you as leader of Afghanistan, and to your conscience in a spirit of tolerance, to stop the destruction and vandalism of Buddhist images in Afghanistan.

Your good deeds will be blessed and remembered by us all.

Yours sincerely,
Phan Wanpamethee,
President of WFB

Taliban step further into international isolation

Afghanistan's ruling Taliban militia Slipped further into the international wilderness on Friday as they ignored global appeals to stop destroying precious historical monuments.

Even before tank shells and rockets rained down on the ancient Buddha statues in the central province of Bamiyan Friday, the world had warned that the Islamic militia's credibility was on the line.

France has told the Taliban leadership, which controls some 90 percent of Afganistan and craves international recognition, that it was stoking "hostlity" to its regime in the world's capitals.

"It is not with such behaviour that the Taliban will be able to come closer to the international community." foreign ministry spokesman Bernard Valero said.

"So long as the Taliban do not radically change their behaviour as regards terrorism, drugs, human and especially women's rights and the search for a negotiated peace in Afghanistan, the international community and public opinion, notably in France, will remain hostile."

Taliban leader Mulla Mohammad Omar, an Islamic scholar who shuns most contact with non-Muslims, on Monday issued a decree ordering the destruction of all statues in Afghanistan to prevent them being worshipped as "false idols."

Appeals to spare the Afghan statues have come from Buddhist, Christian and Muslim countries, including the Taliban's closestally Pakistan.

UN special envoy to Afghanistan Francese Vendroll said he discussed the edict with the Taliban foreign ministor in Kabul on Thursday but was told "the (Islamic Emirate) Taliban is not in the habit of rescinding their edicts."

"I told him that the international community is baffled at the moment and it would create international outrage if the edict is carried out," said Vendrell, who heads the United Nation's political division in Afghanistan.

AFP.

Destruction of statues irk Nepal

Kesav Pradhan

Kathmandu, March 2

The Taliban's decision to destroy ancient statues of the Buddha has evoked a feeling of shock and anger in Nepal- the birthplace of the founder of Buddhism.

Describing the Taliban action as "reprehensible," the Nepalese government has called upon the world community to jointly protect the statues situated in different places in Afghanistan.

The Akhil Nepal Bhikkhu Mahasangha had asked the government to initiate diplomatic initiatives in this regard.

Mahasthavir Sudarshan, vice-president of the Mahasangha, said: "It's highly regrettable that a move is on to destroy the statues, which stand as a symbol of human civilisation, "He added:" such destruction has rarely taken place in recent history. I have even seen restoration of Buddhist monasteries that were destroyed during the Chinese Cultural Revolution."

(Hindustan Times, Marcha-3)

बौद्ध गतिविधि

बुद्धपूजा

२०५७ फागुन २६, काठमाडौं –

स्वयम्भूस्थित आनन्दकुटी विहारमा निरन्तररूपमा सञ्चालन हुँदै आइरहेको बुद्धपूजा तथा धर्मदेशना कार्यक्रम यस फगु पूर्णिमाका दिनमा पनि सम्पन्न भयो । उक्त कार्यक्रममा संघनायक भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरद्वारा शील प्रदान गर्नुभएको थियो भने भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले बुद्धपूजा गर्नुका साथै धर्मदेशना गर्नुभएको थियो ।

सो अवसरमा शाही परिवारले भिक्षु तथा अनगारिकाहरूलाई सांघिक भोजनदान दिनुका साथै उपस्थित उपासक उपासिकाहरूलाई पनि भोजन प्रदान गर्नुभएको थियो ।

बौद्ध प्रशिक्षण शिविर सम्पन्न

२०५७ चैत्र ६, उदयपुर–

युवा बौद्ध जागरण समूह, गाउँ इकाई समिति देउरीको तत्त्वावधानमा प्रा. वि. वगहामा सञ्चालित तीन दिवशीय बौद्ध प्रशिक्षण शिविर इकाई समिति देउरीका अध्यक्ष श्री हरिनायाण चौधरीको अध्यक्षतामा, प्रमुख अतिथि युवा बौद्ध जागरण समूह काठमाडौंका भू .पू. अध्यक्ष श्री हर्षमुनि शाक्यको समुपस्थितिमा सम्पन्न भएको थियो । सो बेला स्वागत भाषण श्रीमती रामवती चौधरीले गर्नुभयो भने युवा, बौद्ध जागरण समूह उदयपुरको अध्यक्ष श्री वासुदेव चौधरीले बुद्ध वन्दना र शील प्रार्थना गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो ।

प्रशिक्षण शिविरका प्रशिक्षक थारु युवा बौद्ध जारण समूह सप्तरीका अध्यक्ष श्री महेशकुमार चौधरीले बौद्ध जागरण र आजको चुनौतिबारे बोल्नुभएको थियो भने युवा बौद्ध जागरण समूह सिराहाका उमाकान्त चौधरीले बुद्धको उपदेशबारे चर्चा गर्नुभएको थियो । बुद्धिजिवी तेजनारायण चौधरीले थारु जनजाति बौद्ध धर्मावलम्बी नै हुन भन्ने विचार व्यक्त गर्नुभयो भने अर्का बुद्धिजिवी श्री गंगाधर चौधरीले थारु जाति माथि हिन्दू धर्मावलम्बी ब्राह्मणजातिले आफ्ना हैकमबाट हिन्दू बनाएको तर तिनीहरू बौद्ध धर्मावलम्बी भएको स्पष्ट गर्नुभयो ।

मन्तव्यको क्रममा राजनीतिज्ञ तथा बुद्धिजिवी श्री लक्ष्मणप्रसाद चौधरीले मानवधर्म नै बुद्धधर्म भएकोले अन्यायको विरुद्ध न्याय, असत्यको विरुद्ध सत्य कुरा समाजमा स्थापित गर्नु ब्राह्मण जातिको भ्रममा नपरी क्रान्ति समाज तोड्नलाई होइन गठन गर्न, क्रान्ति समाजलाई दरिद्र बनाउन होइन समृद्ध बनाउन आवश्यक भएको विचार व्यक्त गर्नुभयो भने अर्का वक्ता त्रि. न.पा.–७ को अध्यक्ष गुजाई चौधरीले आउँदो २०५८ को जनगणनामा थारु जातिलाई थारु भाषा, बुद्धधर्म सबैले लेखाउनुपर्ने धारणा व्यक्त गर्नुभयो । त्यस्तै काठमाडौंका विपिन महर्जनले बौद्ध जागरणबाट थारु जाति र नेवार जाति धर्म लाभ गर्नसक्ने र दुबै जाति एउटै हुन् भनी विचार व्यक्त गर्नुभयो भने काठमाडौंका हर्षमुनि शाक्यले बुद्धधर्म बारे बोल्नुभयो । मन्तव्यका क्रममा महन्थ निर्धनदास, फूलकुमारी चौधरी, प्रयाग चौधरीले पनि आ–आफ्ना विचार व्यक्त गरेका थिए । कार्यक्रममा थारु लोक संस्कृति भएको स्वागत गीत गाइएको थियो भने समापन समारोहमा बुद्धिजिवी श्री तेजनारायण पंजियार "थारु" ले सहभागी प्रशिक्षार्थीहरूलाई प्रमाणपत्र वितरण गर्नुभएको थियो ।

म्यानमार सरकारबाट भिक्षु ज्ञानपुर्णिक विभूषित

२०५७ फागुन, काठमाडौं–

म्यानमार सरकारले नेपाली भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरलाई यांगुनस्थित गवार्ये

गुफामा बिहीबार 'अग्गमहा सद्धम्म जोतिक ध्वज' उपाधिले विभूषित गरेको छ । बुद्धधर्म, संस्कृति एवं दर्शन तथा बुद्ध शासनिक क्षेत्रमा योगदान दिने अन्तर्राष्ट्रिय व्यक्तिहरूलाई कदरस्वरूप दिइने यो उपाधि पाउने नेपाली भिक्षुहरूमा उहाँ पाँचौं भिक्षु हुनुहुन्छ ।

भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर अखिल नेपाल भिक्षु महासंघका सचिव, विश्वशान्ति विहार र विश्व शान्ति बौद्ध शिक्षालयका संस्थापक प्रमुख हुनुहुन्छ । पाल्पा, तानसेनमा जन्मनुभएका ६१ वर्षीय भिक्षु ज्ञानपूर्णिकले नेपालभाषा र नेपालीमा ४३ वटा बौद्ध ग्रन्थहरू लेखन, सम्पादन र अनुवाद गर्नुभएको छ । उहाँ म्यानमारबाट 'धम्माचरीय' परिक्षा उत्तीर्ण गर्ने पहिलो नेपाली भिक्षु हुनुहुन्छ । नेपालमा विपश्यना ध्यान, अभिधर्मको अध्ययन-अध्यापन तथा नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षाको विकासमा उहाँको उल्लेखनीय योगदान रहेको छ ।

बारा जिल्लाव्यापी बौद्ध जागरण

२०५७ चैत्र १५, बारा–

थारु बुद्धधर्म प्रचार प्रसार समिति एवं छाता पिपरा बौद्ध समूह तथा हिमालयन बुद्धिष्ट एजुकेशन फाउण्डेशनको संयुक्त आयोजनामा बारा जिल्लाव्यापि प्रथम तीन दिने बौद्ध जागरण प्रशिक्षण शिविर सम्पन्न भयो ।

शील प्रार्थना र बुद्धपूजाबाट शुरु भएको प्रशिक्षण शिविरमा प्रशिक्षकहरू श्री हर्षमुनि शाक्य, प्रा. जनक 'नेवा:' शाक्य, विपेन्द्र महर्जन, हिमाल राई तथा सियाराम चौधरी थारुले क्रमश: बुद्धकालीन समाज र अवस्था, बुद्धजीवनी, जातक कथा, बुद्धधर्म र थारु जनजाति, पञ्चशील, बौद्ध झण्डाको महत्त्व र यसको आवश्यकता, समाजमा बुद्धधर्मको महत्त्व र २०५८ जनगणना आदि विषयहरूमा प्रशिक्षण दिनुभयो ।

स्वागत गान तथा मधुसदन चौधरी थारुको स्वागत भाषण एवं विक्रम चौधरी थारुको सभापतित्वमा शुरु भएको उद्घाटन समारोहमा युवा बौद्ध समूह काठमाडौंका सल्लाहकार तथा हिमालयन बुद्धिष्ट एजुकेशन फाउण्डेशनका सदश्य प्रमुख अतिथि श्री हर्षमुनि शाक्यले शिविरको महत्त्व र यस्ता शिविरहरू सञ्चालन गर्दै जानुपर्ने आवश्यकता माथि प्रकाश पार्नुहुँदै परशुराम चौधरी थारुको "मन के फूल" थारु भाषाको कविता संग्रहको विमोचन गर्नुका साथै ज्यापू महागुठीका केन्द्रीय अध्यक्ष विपेन्द्र महर्जनले बुद्धले दिनु भएको प्रथम धर्मदेशना, चतु आर्यसत्य र प्रेमा दोर्जीले पञ्चशीलको महत्त्व माथि प्रकाश पार्नु भएको थियो । सो शिविरको आयोजना समितिको अध्यक्ष परशुराम चौधरी थारुले बुद्धधर्म छलकपट, सामाजिक भेदभाव रहित धर्म भएको हुँदा थारुहरूले बुद्धधर्म अनुशरण गर्नुपर्नेमा जोड दिनुका साथै छेकु लामाले बुद्धको शिक्षा दशकुशल कर्मबारे चर्चा गर्नु भएको थियो ।

रविनन्दन चौधरी थारुको सभापतित्वमा भएको समापन समारोहमा छाता पिपरा गा.वि. सका अध्यक्ष रूपलाल चौधरी थारु, नेपाल राष्ट्रिय नि.मा.विका प्रधानाध्यापक लक्ष्मीराज चौधरी थारुको साथै प्रशिक्षार्थीहरूको तर्फबाट कान्छा बाइबा र शिवराज चौधरी थारुले विकृत संस्कृति र संस्कारबाट ग्रसित मानव समाजलाई सद्मार्गतिर लगेर समाजलाई उँभो लगाउन बुद्धधर्म बारेका यस्ता शिविरहरूबाट ठूलो सहयोग हुने कुरा बताउनुभयो । सोहि सभामा अफगानिस्तानको तालिवान सरकारले वामियानमा ऐतिहासिक बुद्धमूर्तिहरू ध्वस्त गरिएको कार्यको पनि भत्सर्ना गरिएको थियो ।

अन्तमा समारोहका प्रमुख अतिथि हर्षमुनि शाक्यले शिविरमा सहभागी रौतहत, पर्सा र बारा जिल्लाका ८० जना प्रशिक्षार्थीहरूलाई शुभकामना तथा प्रमाण पत्र वितरण गर्नुभयो ।

जातक कथा (वर्णानुक्रम अनुसार)*

क्र.सं.	जातक कथा	जा.अं.	भाग तथा पृष्ठसंख्या
२५८.	धम्म	४५७	च.३०२
२५९.	धम्मद्ध	२२०	दु.३६४
२६०.	धम्मद्धज	३८४	तृ.४२२
२६१.	धूमकारि	४१३	च.६०
२६२.	धोनसारव	३५३	तृ.३२०
२६३.	नकुल	१६५	दु.१९९
२६४.	नक्खत्त	४९	३८०
२६५.	नङ्गलीस	१२३	दु.५१
२६६.	नङ्गुट्ठ	१४४	दु.११४
२६७.	नच्च	३२	३१५
२६८.	नन्द	३९	३३९
२६९.	नन्दियभिगराज	३८५	तृ.४२४
२७०.	नन्दिविशाल	२८	२९६
२७१.	नलपाण	२०	२६८
२७२.	नलिनिका	५२६	प.२७५
२७३.	नानच्छन्द	१४६	तृ.१४६
२७४.	नामसिद्धि	९७	५६६
२७५.	निग्रोध	४४५	च.२३६
२७६.	निग्रधमृग	१२	२३७
२७७.	निमि	५४१	ष.१०९
२७८.	नेरु	३७९	तृ.४०३
२७९.	पक्कगोध	३३३	तृ.२७२
२८०.	पञ्चपण्डित	५०८	पं.६३
२८१.	पञ्चावुध	५५	४००
२८२.	पञ्चंगरुक	१३२	दु.८०
२८३.	पञ्चूपोसथ	४९०	च.५३१
२८४.	पण्डर	५१८	प.१६२
२८५.	पण्णिक	१०२	दु.२
२८६.	पदकुलमाणव	४३२	च.१६२
२८७.	पदुम	२६१	तृ.४७
२८८.	पब्बतूपत्थर	१९५	दु.२८९
२८९.	परन्तप	४१६	च.७३
२९०.	परोसत	१०१	दु.१
२९१.	परोसहस्स	९९	५७२
२९२.	पलास	३०७	तृ.१९२
२९३.	पलास	३७०	तृ.३६९
२९४.	पलासी	२२९	दु.३९८
२९५.	पानीय	४५९	चं.३१.
२९६.	पादञ्जली	२४७	दु.४५४
२९७.	पीठ	३३७	तृ.२८३
२९८.	पुचिमन्द	३११	तृ.२०३
२९९.	पुटदूसक	२८०	तृ.१११
३००.	पुटभत्त	२२३	दु.३८१
३०१.	पुण्णनदी	२१४	दु.३४७
३०२.	पुण्णपाति	५३	३९५
३०३.	पुप्फरत्त	१४७	दु.१२१
३०४.	पूतिमंस	४३७	च.१९२
३०५.	फन्दन	४७५	च.४०७
३०६.	फल	५४	३९७
३०७.	बक	३८	३३४
३०८.	बक	२३६	दु.४२०
३०९.	बकब्रह्मा	४०५	च.२२
३१०.	बन्धनागार	२०१	दु.३०६
३११.	बन्धनमोक्ख	१२०	दु.३९
३१२.	बब्बु	१३७	दु.९१
३१३.	बवेरु	३३९	तृ.२८९
३१४.	बाहिय	१०८	दु.१५
३१५.	बिकारियकोसिय	४५०	च.२६४
३१६.	ब्रह्माछत्त	३३६	तृ.२८०
३१७.	ब्रह्मदत्त	३२३	तृ.२४५
३१८.	भद्दसाल	४६५	च.३४५
३१९.	भद्रघट	२९१	तृ.१५१
३२०.	भरु	२१३	दु.३४३
३२१.	भल्लाटिय	५०४	प.२४
३२२.	भिक्खापरम्पर	४९६	च.५७७
३२३.	भिस	४८८	च.५०९
३२४.	भिसपुप्फ	३९२	तृ.४५७
३२५.	भीमसेन	८०	५०५

* भिक्षु सुदर्शन महास्थविरद्वारा संग्रहित डायरीको पानाबाट